

*Η αποδημία
Ο καημός της ξενιτιάς
Ο ελληνισμός έξω από τα σύνορα
Τα μικρασιατικά
Οι πρόσφυγες*

Πουλάκι

Ιωάννης Βηλαράς

A. Ο δημιουργός

Ο Ιωάννης Βηλαράς γεννήθηκε το 1771 στα Κύθηρα από Ηπειρώτες γονείς και πέθανε το 1823 στο Τσεπέλοβο της Ηπείρου. Στα Γιάννενα, που ήταν φημισμένο πνευματικό κέντρο της εποχής εκείνης, διδάχθηκε τα πρώτα γράμματα και μόνος του, χάρη στη φιλομάθειά του και στη βοήθεια του γιατρού πατέρα του, έμαθε λατινικά, ιταλικά και γαλλικά. Ύστερα πήγε στην Ιταλία και σπουδάσε στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβα Ιατρική, Φιλοσοφία, Φιλολογία και Βοτανική. Ως φοιτητής δέχτηκε τις φιλελεύθερες ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης. Στη Βενετία, όπου πήγε το 1797, γνωρίστηκε με Έλληνες Φιλικούς κι έλαβε μέρος σε πολλές συγκεντρώσεις τους. Συνελήφθη, όμως, γιατί θεωρήθηκε κατάσκοπος των Γάλλων. Ευτυχώς που στο μεταξύ μπήκαν τα στρατεύματα του Μ. Ναπολέοντα στη Βενετία κι έτσι σώθηκε από βέβαιο θάνατο. Στα 1800, γυρίζοντας στα Γιάννενα, διορίστηκε επίσημος γιατρός του Βελή πασά, γιου του Αλή πασά. Από τη θέση αυτή πρόσφερε ανεκτίμητες υπηρεσίες στους υπόδουλους Έλληνες με την ακτινοβολία της προσωπικότητάς του και το κύρος του, αλλά και ως γιατρός. Λίγο πριν από την πτώση του Αλή πασά, κατόρθωσε να σωθεί από τα σουλτανικά στρατεύματα και να καταφύγει στο χωριό Τσεπέλοβο του Ζαγορίου, όπου εργάστηκε εντατικά για την προετοιμασία της Ελληνικής Επανάστασης μέχρι το θάνατό του. Σε όλη του τη ζωή ασχολήθηκε παράλληλα με την ιατρική και με τα γράμματα. Έγραψε ποιήματα, μύθους σε στίχους, σατιρικά ποιήματα, πεζά, αινίγματα και μετάφρασε τον *Κρίτωνα* του Πλάτωνα και την αρχαία κωμωδία *Βατραχομυιομαχία* στην καθομιλουμένη. Ήταν οπαδός της δημοτικής και ασχολήθηκε με ιδιαίτερη επιμέλεια με το γλωσσικό ζήτημα. Πρότεινε ένα απλούστατο σύστημα ορθογραφίας κι έγραψε μάλιστα με την απλή αυτή ορθογραφία (χωρίς τόνους ή πνεύματα) το έργο του *Η ρομεηκή γλοσσα στην τηπογραφη του Κορφου* (1814). Η ποίησή του είναι πρωτοποριακή, ανάλαφρη και διακρίνεται από παιχνιδιάρικη διάθεση.

Β. Εισαγωγικό σημείωμα για το έργο

Το έργο του Βηλαρά (όπως και του Χριστόπουλου) ανήκει στην τρίτη περίοδο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού (1669-1821) και συγκεκριμένα στη φαναριώτικη ποίηση. Στα λυρικά του ποιήματα, επηρεασμένος από τη φαναριώτικη παράδοση, αντλεί υλικό από την αρκαδική ποίηση του καιρού του και τη δημοτική μας παράδοση. Η ερωτική του ποίηση, γεμάτη από συναισθηματική φόρτιση και χωρίς παιχνιδιάρικη ή ανάλαφρη διάθεση, εκφράζει πηγαίο αίσθημα με στοιχεία ρομαντικά. Έχει χαρακτηριστεί πρόδρομος του Σολωμού. Ας δούμε όμως τι συμβαίνει στον ελλαδικό χώρο εκείνη την εποχή και συγκεκριμένα στον τομέα των γραμμάτων.

Στον τουρκοκρατούμενο ελληνισμό, κέντρο της πνευματικής κίνησης αναδεικνύεται το Πατριαρχείο και οι λόγιοι Φαναριώτες (Φανάρι είναι η συνοικία της Κωνσταντινούπολης, στην οποία βρίσκεται το Πατριαρχείο). Οι Φαναριώτες σπουδάζουν στη Δύση, καταλαμβάνουν πολιτικά αξιώματα στις παραδουνάβιες ηγεμονίες και με την ποικίλη τους δράση συμβάλλουν στην πνευματική αφύπνιση του υπόδουλου ελληνισμού. Ωστόσο, η γλώσσα που χρησιμοποιούν στην πεζογραφία είναι αρχαίζουσα. Είναι η εποχή που το δημοτικό τραγούδι, ιδιαίτερα το κλέφτικο, φτάνει στη μεγαλύτερη ακμή του. Άλλοι εκπρόσωποι είναι ο Κοσμάς ο Αιτωλός, ο Νικηφόρος Θεοτόκης, ο Ευγένιος Βούλγαρης, ο Ρήγας και ο Χριστόπουλος.

Γ. Δομή του έργου

Το ποίημα μπορεί να χωριστεί σε τέσσερις θεματικές ενότητες:

1η ενότητα: 1η και 2η στροφή: Η πρώτη μέρα του πουλιού στην ξενιτιά.

2η ενότητα: 3η και 4η στροφή: Η δεύτερη μέρα του πουλιού στην ξενιτιά.

3η ενότητα: 5η έως προτελευταία στροφή: Ούτε την τρίτη μέρα το πουλάκι δεν καταφέρνει να βρει αυτό που ζητάει.

4η ενότητα: Τελευταία στροφή: Τα παθήματα του πουλιού συνεχίζονται για πολλές νύχτες.

Δ. Ανάλυση περιεχομένου

i) Περιεχόμενο και νοηματικά κέντρα

Κεντρικό θέμα του ποιήματος είναι ο καημός της αποδημίας, τα συναισθήματα που νιώθουν όσοι ξενιτεύονται και ο αγώνας επιβίωσης που δίνουν οι εκπατρισμένοι στις χώρες υποδοχής τους.

ii) Νοηματική απόδοση

1η ενότητα: Το πουλάκι αναγκάστηκε να ξενιτευτεί και συναντά δυσκολίες στην ξενιτιά. Την πρώτη νύχτα του ξενιτεμού δεν μπορεί να βρει ένα κλαδάκι να σταθεί και να περάσει τη νύχτα.

2η ενότητα: Βρίσκεται σε ξένο δάσος και ψάχνει κι αυτό ένα ταίρι για να χτίσουν μαζί τη φωλιά τους και να μη νιώθει μοναξιά.

3η ενότητα: Δεν καταφέρνει να βρει ούτε κλαδί, ούτε ταίρι και περνά άσχημες νύχτες θρηνώντας. Από παντού το διώχνουν, γιατί δεν το γνωρίζουν. Αισθάνεται χαμένο, εφόσον είναι τόσο μακριά από το γνώριμο τόπο όσο και από τους οικείους του. Το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει το πουλάκι στον ξένο τόπο είναι ότι δεν μπορεί να βρει ένα κλαδάκι να σταθεί, να χτίσει εκεί τη φωλιά του και να περάσει τις νύχτες του. Αποσυμβολίζοντας τα στοιχεία αυτά, καταλαβαίνουμε ότι ένας ξενιτεμένος δεν έχει τόπο (κλαδάκι) - πατρίδα να χτίσει τη ζωή του (φωλιά) από την αρχή. Ο καημός του πουλιού για τη δυσκολία του αυτή εκφράζεται στις περισσότερες στροφές του ποιήματος και συγκεκριμένα στην 1η, στη 2η, στην 4η, στην 5η και στην 8η στροφή. Το ρήμα «ξενυχτήσω» εμφανίζεται επαναλαμβανόμενο μέσα στο ποίημα. Αυτό συμβαίνει όχι τυχαία, καθώς θέλει να αποδώσει την αγωνία του ξενιτεμένου πουλιού να βρει ένα μέρος για να περάσει τη νύχτα.

4η ενότητα: Στην τελευταία ενότητα τα προβλήματα του ξενιτεμένου πουλιού συνεχίζονται για πολλές νύχτες, θέλοντας να μας δείξει ότι τελικά η αρνητική κατάσταση συνεχίζεται και γενικεύεται σε όλη του τη ζωή, εφόσον ένας ξενιτεμένος δεν παύει, όσα χρόνια κι αν περάσουν, να αισθάνεται ξένος, μακριά από την πατρίδα του.

iii) Χαρακτηρισμός πρωταγωνιστών/ηρώων

Το ποίημα χρησιμοποιεί το τέχνασμα της προσωποποίησης ενός πουλιού, που εμφανίζεται να σκέπτεται, να μιλά και να αισθάνεται σαν άνθρωπος. Ζει συνθήκες ξενιτεμού και αγωνιά για το αν θα μπορέσει να καταφέρει να φτιάξει τη ζωή του σε ένα νέο αλλά ξένο τόπο. Αισθάνεται μοναξιά, καθώς έχει αποχωριστεί όλα τα αγαπημένα του πρόσωπα και δεν μπορεί να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες. Επιπλέον αισθάνεται ανεπιθύμητο, δηλώνοντας έτσι ότι ο νέος κοινωνικός περιγύρος το αντιμετωπίζει με επιφυλακτικότητα και δισταγμό. Το μόνο που επιθυμεί είναι να μπορέσει να βρει ένα μέρος για να στήσει τη φωλιά του και να επιβιώσει.

E. Τεχνική – τεχνοτροπία

i) Γλώσσα

Δημοτική με στοιχεία λαϊκού γιαννιώτικου ιδιώματος της εποχής (πλια, γρωνίζουν, αμπώχνουν, παίρει).

ii) Ύφος

Το ύφος είναι λυρικό και γλαφυρό, κυρίως γιατί ολόκληρο το ποίημα στηρίζεται στο σχήμα της προσωποποίησης του πουλιού.

iii) Στιχουργική ανάλυση του έργου

Βλ. Εισαγωγικά σχόλια.

Το μέτρο είναι ιαμβικό, ο στίχος πεντασύλλαβος και η ομοιοκαταληξία ζευγαροπλεχτή.

iv) Σχήματα λόγου

Προσωποποίηση: Το πουλάκι που εμφανίζεται ως ο πρωταγωνιστής του ποιήματος συμβολίζει τον ξενιτεμένο.

Μεταφορές: «σκοτάδι παιάρει», «η νύχτα βιάζει», «νύχτα με δέρει», «σε άγρ' αγκάθια», «πικρά μου πάθια».

Επανάληψη: «Πού να καθίσω να ξενυχτήσω;, πού να σταθώ;, να μη χαθώ; χωρίς φωλιά».

Εικόνες: Η εικόνα του ξενιτεμένου πουλιού που ψάχνει κλαδί, η ηχητική εικόνα του στεναγμού του, η εικόνα των άλλων πουλιών που το διώχνουν, η εικόνα των άλλων πουλιών που ερωτοτροπούν, η ηχητική εικόνα του θρήνου.

ΣΤ. Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Αντί να εμφανίσει ο ποιητής έναν ξενιτεμένο να μιλά για τις δυσκολίες της ξενιτιάς, παρουσιάζει ένα πουλάκι να τις αφηγείται. Πώς λέγεται αυτή η τεχνική; Την έχετε συναντήσει σε άλλα κείμενα του Ανθολογίου σας ή άλλου βιβλίου;

Η τεχνική κατά την οποία αποδίδονται ανθρώπινες ιδιότητες σε μη ανθρώπινα πλάσματα -ζώα, φυτά, αντικείμενα ή αφηρημένες έννοιες- λέγεται προσωποποίηση. Στο ποίημα, λοιπόν, ένα πουλί αποκτά ανθρώπινες ιδιότητες. Μπορεί να μιλάει, να θρηνεί, να ψάχνει, να στενάζει και να πικραίνεται. Η τεχνική αυτή απαντάται συνήθως στα δημοτικά τραγούδια. Στο συγκεκριμένο βιβλίο τη συναντάμε στο κλέφτικο τραγούδι με τίτλο Ένας αἴτος περήφανος.

2. Ποιο είναι το σοβαρότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει το ξενιτεμένο πουλί; Σε ποιες στροφές διατυπώνεται αυτό;

Το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει το πουλάκι στον ξένο τόπο είναι ότι δεν μπορεί να βρει ένα κλαδάκι να σταθεί, να χτίσει εκεί τη φωλιά του και να περάσει τις νύχτες του. Αποσυμβολίζοντας τα στοιχεία αυτά, καταλαβαίνουμε ότι ένας ξενιτεμένος δεν έχει τόπο (κλαδάκι) - πατρίδα να χτίσει τη ζωή του (φωλιά) από την αρχή. Ο καημός του πουλιού για τη δυσκολία του αυτή εκφράζεται στις περισσότερες στροφές του ποιήματος, και συγκεκριμένα: στην 1η, 2η, 4η, 5η, 7η και 8η στροφή. Η επανάληψη

Η ΑΠΟΔΗΜΙΑ

των ερωτηματικών φράσεων του πουλιού («πού να καθίσω, πού να φωλιάσω, πού να σταθώ;») εκφράζουν με γλαφυρό τρόπο την αγωνία του να βρει έναν τόπο να ζήσει, όπως ακριβώς και οι ξενιτεμένοι.

3. Εξηγήστε την επανάληψη του ρήματος «ξενυχτήσω». Πώς λειτουργεί μέσα στο ποίημα;

Το ρήμα «ξενυχτήσω» εμφανίζεται επαναλαμβανόμενο μέσα στο ποίημα. Με τον τρόπο αυτό ο ποιητής θέλει να αποδώσει την αγωνία του πουλιού - ξενιτεμένου να βρει ένα μέρος για να περάσει τη νύχτα. Αυτή η αγωνία είναι σταθερή και επαναλαμβανόμενη, εφόσον ο βίαια εκπατρισμένος έχει χάσει την περιουσία του και το σπίτι του. Αποκλειστική του μέριμνα είναι να βρει τον τρόπο να ξαναφτιάξει τη ζωή του, ξεκινώντας από το να εξασφαλίσει στέγη για τον ίδιο και για την οικογένειά του. Η προσπάθεια αυτή είναι συνεχόμενη και με αμφίβολο αποτέλεσμα.

Z. Πρόσθετες ερωτήσεις για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου

1. Τι συμβολίζουν οι λέξεις: «φωλιάσω», «ξένο δάσο», «άγρι' αγκάθια»;
2. Γιατί το πουλάκι είναι «πικραμένο»;
3. Πώς πιστεύετε ότι αισθάνεται ένας ξενιτεμένος στη χώρα μας;

Ο δημοτικός κήπος του Ταξιμιού

Γιώργος Θεοτοκάς

A. Ο δημιουργός

Βλ. σελ. 141 (Ανήμερα της 28ης Οκτωβρίου 1940)

B. Εισαγωγικό σημείωμα για το έργο

Το απόσπασμα που ακολουθεί είναι η αρχή του τρίτου κεφαλαίου του μυθιστορήματος *Λεωνής* (1940). Το κείμενο μας μεταφέρει χρονικά στις αρχές του 20ού αιώνα, στην πολυεθνική Κωνσταντινούπολη. Παράλληλα με τον αυτοβιογραφικό χαρακτήρα του κειμένου, αναπαρίσταται το κλίμα και η ατμόσφαιρα της εποχής εκείνης, μέσα από την παρουσίαση των εθίμων, των ανθρώπινων σχέσεων και των αξιοθεάτων της Πόλης.

Γ. Δομή του έργου

Το απόσπασμα χωρίζεται σε τρεις ενότητες:

- 1η ενότητα: «Ο Δημοτικός κήπος... είχε θάρρος μαζί της»: Ο δημοτικός κήπος του Ταξιμιού και οι επισκέπτες του.
- 2η ενότητα: «Ανάμεσα στους δύο περιπάτους... όλοι σε κατηγορούσαν»: Οι συμμορίες του κήπου και τα υπαίθρια παιχνίδια τους.
- 3η ενότητα: «Στην κεντρική πλατεία... απ' αυτήν τη σκηνή»: Το καφενείο στην πλατεία του κήπου και ο υπαίθριος κινηματογράφος.

Δ. Ανάλυση περιεχομένου

i) Περιεχόμενο και νοηματικά κέντρα

Κύριο θέμα είναι η νοσταλγική ανάμνηση της ατμόσφαιρας της Πόλης την εποχή εκείνη, καθώς και ο ελληνικός χαρακτήρας της, όπως αυτός διαφαίνεται μέσα από τα έθιμα, τις σχέσεις των ανθρώπων και τον τρόπο ψυχαγωγίας τους.

ii) Νοηματική απόδοση

1η ενότητα: Στο απόσπασμα αυτό ο αφηγητής κάνει λόγο για το

Η ΑΠΟΔΗΜΙΑ

δημοτικό κήπο του Ταξιμιού, ο οποίος αποτελούσε χώρο συνάθροισης και αναψυχής μικρών και μεγάλων της τότε κοινωνίας της Κωνσταντινούπολης. Στην είσοδο του κήπου έπρεπε να πληρώσεις εισιτήριο. Διέθετε δεξαμενές με χρυσόψφαρα, μονοπάτια που οδηγούσαν στην πλατεία του κέντρου του, μεγάλα δέντρα, καφενείο και πέτρινη εξέδρα για την ορχήστρα.

2η ενότητα: Στον κήπο αυτό δρούσαν και οι συμμορίες των εφήβων της εποχής, με επικεφαλής τη συμμορία των αγοριών της Ζωγραφείου Σχολής της Κωνσταντινούπολης. Η παιδική ζωή του Λεωνή -του αφηγητή- είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το δημοτικό κήπο του Ταξιμιού της Κωνσταντινούπολης. Είναι ο χώρος παιχνιδιού, σκανταλιάς και ψυχαγωγίας και άρα είναι συνδεδεμένος με συναισθήματα χαράς και ευχάριστης διάθεσης. Εν συνεχείᾳ, στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται και μερικά από τα κυριότερα παιχνίδια που έπαιζαν οι νέοι της εποχής εκείνης.

3η ενότητα: Ο κήπος ήταν υπερυψωμένος και οι πελάτες του καφενείου μπορούσαν να απολαύσουν τη θέα στο Βόσπορο και την Προποντίδα, έως τα Πριγκιπόνησα. Το καλοκαίρι διέθετε και υπαίθριο κινηματογράφο. Το κείμενο τελειώνει με την ανάμνηση μιας χιουμοριστικής σκηνής, όταν οι συμμορίες μαζεύονταν πίσω από το χώρο της προβολής, για να παρακολουθήσουν την ταινία χωρίς να πληρώσουν εισιτήριο, ενώ οι φύλακες του κήπου προσπαθούσαν να τους απωθήσουν, πετώντας τους νερό.

iii) Χαρακτηρισμός πρωταγωνιστών/ηρώων

Λεωνής: Ο ήρωας αναπολεί τα παιδικά του βιώματα, ειδικά εκείνα που είναι συνδεδεμένα με το δημοτικό κήπο της Κωνσταντινούπολης. Νοσταλγεί τις στιγμές χαλάρωσης και ανεμελιάς που περνούσε εκεί με τους άλλους συνομηλίκους του. Ο τόνος της ανάμνησης δηλώνει θαυμασμό για την Πόλη και τον κοσμοπολίτικο χαρακτήρα της. Η αφήγηση έχει έντονο το στοιχείο του ρομαντισμού· αυτό γίνεται φανερό στον τρόπο με τον οποίο περιγράφει τις γυναίκες της εποχής: «λεπτοκαμωμένες και μυγιάγγιχτες και τόσο γλυκές!». Είναι παρατηρητικός, εφόσον θυμάται με τόση λεπτομέρεια εικόνες, κινήσεις, συμπεριφορές.

E. Τεχνική – τεχνοτροπία

i) Γλώσσα

Το απόσπασμα είναι γραμμένο σε δημοτική, με λέξεις του πολίτικου ιδιώματος (αρρωστούσες, μπίκος, σεριάνιζε, παιδοθέμι).

ii) Ύφος

Το απλό λεξιλόγιο κάνει το ύφος λιτό, ενώ η παρουσία πλούσιων

σχημάτων λόγου χαρίζει γλαφυρότητα. Η συχνή χρήση του ασύνδετου σχήματος προσφέρει στην αφήγηση γρήγορο ρυθμό.

ii) Αφήγηση

Ο αφηγηματικός τρόπος που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας είναι η διήγηση (έμμεση αφήγηση) σε τρίτο πρόσωπο.

iv) Σχήματα λόγου

Μεταφορές: «φωνακλάδες βατράχους», «μπούκλες χυμένες στους ώμους», «αυτή έκανε τη μεγάλη», «βασίλευαν οι συμμορίες», «αδεσπότα αγόρια», «να τα βάλει όλα αυτά στο χαρτί», «ήτανε παραδομένοι... άλφα - βήτα», «δίκοπο μαχαίρι», «οδηγούσε την ορχήστρα», «κόσμος των μεγάλων», «Πριγκηπόντσα μισοσβησμένα», «ύφος τελετουργικό».

Προσωποποιήσεις: «Οι περίπατοι του Κήπου έκαναν κύκλο και πήγαιναν προς την πλατεία», «βάτραχοι φωνακλάδες και αστείους», «έπαιζε το καλοκαίρι ο υπαίθριος κινηματογράφος», «το νερό δεν ερχότανε».

Παρομοιώσεις: «σαν εκκλησία», «σαν ένα μπαλκόνι», «ένα είδος ιεροτελεστίας».

Ασύνδετο σχήμα: «Για να μπεις... ο καθένας», «Δεξιά ήτανε... πράσινα», «Τα βαρελάκια... διαγωνισμούς», «Ήτανε τα τραπεζάκια του καφενείου... ο κόσμος των μεγάλων», «Το συνδέανε... την οθόνη», «Καμιά φορά... φώναζαν ζήτω».

Εικόνες: Η εικόνα του δημοτικού κήπου, η εικόνα των φυλάκων του κήπου, η εικόνα των Ιταλίδων αδερφών, η εικόνα της Λουίζας, η εικόνα των συμμοριών, η εικόνα των παιχνιδιών, η ηχητική εικόνα των ξεφωνητών των γκαρσονιών, η ηχητική εικόνα των πολιτικών συζητήσεων, η εικόνα της θέας από το καφενείο, η εικόνα των υπαλλήλων του κήπου που καταβρέχουν την οθόνη κ.ά.

ΣΤ. Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Ποια θέση είχε στην παιδική ζωή του αφηγητή ο Δημοτικός Κήπος του Ταξιμιού; Απαντήστε κάνοντας αναφορά σε συγκεκριμένα χωρία του κειμένου.

Η παιδική ζωή του Λεωνή είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το δημοτικό κήπο του Ταξιμιού της Κωνσταντινούπολης. Είναι ο χώρος παιχνιδιού, σκανταλιάς και ψυχαγωγίας, άρα είναι βιωματικά συνδεδεμένος με συναισθήματα χαράς και ευχάριστης διάθεσης. Χωρία που αποδεικνύουν κάτι τέτοιο είναι τα εξής:

α. «Ήτανε κόσμος ολόκληρος»: Ο κήπος γέμιζε από ανθρώπους διαφορετικών φυλών, ηλικιών και κοινωνικών τάξεων.

β. «Δέκα κορόμηλα μία δεκάρα.... μα άξιζε ο κόπος»: Ο Λεωνής θυ-

μάται με νοσταλγία τις ώρες που περνούσε στον εθνικό κήπο. Εδώ μας αναφέρει τη χαρά που έπαιρνε όταν κατάφερνε να πάρει περισσότερα κορόμηλα απ' όσα προέβλεπε η μερίδα που κόστιζε μία δεκάρα. Το να φάει τόσα άγουρα κορόμηλα ένα παιδί της ηλικίας του σήμαινε κοιλόπονο. Ωστόσο κάτι τέτοιο δεν τον πτοούσε, καθώς το έκανε μόνο και μόνο για τη χαρά του παζαρέματος και για την ικανοποίηση που ένιωθε κατόπιν ότι κατόρθωσε να ξεγελάσει τον πωλητή.

γ. «Που ήτανε σωστό θέαμα»: ο αφηγητής περιγράφει εδώ τη λειτουργία της ορχήστρας, δίνοντας έμφαση στην παρουσία του μαστρου, που εντυπωσίαζε κουνώντας την μπαγκέτα του με δεξιοτεχνία. Είναι μια εικόνα που έχει χαραχτεί στη μνήμη του Λεωνή.

δ. «Ήτανε ένα πανόραμα... με τις ώρες»: Ο αφηγητής αναφέρεται στη θέα που αντίκριζε κανείς καθισμένος στα τραπεζάκια του καφενείου, που έβλεπαν από το Βόσπορο ως τα Πριγκηπόνησα της Προποντίδας. Ήταν ένα θέαμα που έχει χαραχτεί έντονα στο μυαλό του αφηγητή.

ε. «Ένα είδος ιεροτελεστίας»: Χρησιμοποιεί την παρομοίωση αυτή αναφερόμενος στις σκανταλιές που σκάρωναν οι συμμορίες των ανήλικων παιδιών, προκειμένου να παρακολουθήσουν την ταινία, χωρίς να πληρώσουν. Ένα τέτοιο τέχνασμα για ένα παιδί της ηλικίας του φαντάζει πράγματι ιεροτελεστία.

στ. «Κανείς δεν ήθελε να λείψει από αυτήν τη σκηνή»: Πρόκειται για τη σκηνή όπου οι υπάλληλοι του κινηματογράφου αντιλαμβάνονται την προσπάθεια των μικρών να δουν την ταινία χωρίς να πληρώσουν εισιτήριο και προσπαθούν να τους απωθήσουν καταβρέχοντάς τους.

Τα παραπάνω είναι αναμνήσεις, κυρίως από σκανταλιές που έκανε ο Λεωνής στην παιδική του ηλικία. Τα καμώματα αυτά είναι μεν ανούσια, αλλά περιέχουν τις αναμνήσεις μιας ευχάριστης και ανέμελης παιδικής ηλικίας, που χαράσσονται βαθιά στην ψυχή κάθε ανθρώπου και τον συνοδεύουν σε όλη του τη ζωή.

2. Σε ποια σημεία του κειμένου φαίνεται η συνύπαρξη αλλόθρησκων και αλλόφυλων στην Κωνσταντινούπολη στις αρχές του περασμένου αιώνα;

Τέσσερα είναι τα χωρία που αποδεικνύουν τον πολυεθνικό χαρακτήρα της πόλης της Κωνσταντινούπολης των αρχών του περασμένου αιώνα: α) «Εκεί συναντούσες και τις δύο Ιταλίδες αδερφές», β) «Εκεί παρουσιαζότανε καμιά φορά κι η Λουίζα, η Γαλλίδα», γ) «...τα αγόρια των καθολικών φρέρηδων», δ) «Εκεί τις Κυριακές οδηγούσε την ορχήστρα ο περίφημος Τούρκος μαέστρος Ισχάν Μπέης».

3. Περιγράψτε κι εσείς, με τρόπο παρόμοιο με αυτό του αφηγητή, ένα ομαδικό παιχνίδι που παίζετε με τους φίλους σας.

Ένα υπαίθριο ομαδικό παιχνίδι διάσημο στις παιδικές συντροφιές είναι τα μήλα. Είναι ένα παιχνίδι που παίζεται από πολλά άτομα και σε μεγάλο χώρο. Ας οριοθετήσουμε ένα μακρόστενο χώρο σαν γήπεδο. Σε κάθε άκρη του κάθεται από ένας παίκτης, ενώ όλοι οι υπόλοιποι στέκονται στο μέσον της έκτασης και κινούνται ελεύθερα. Καθένας από τους ακριανούς παίκτες πετάει διαδοχικά την μπάλα στον άλλον· στόχος τους είναι να πετύχουν με την μπάλα κάποιο από τα παιδιά που βρίσκονται στο κέντρο. Αν το πετύχουν, τότε το παιδί που χτυπήθηκε χάνει και αποβάλλεται από το χώρο παιχνιδιού. Προσοχή! Αν κάποιο από τα παιδιά προλάβει και πιάσει την μπάλα που προσπαθεί να το πετύχει χωρίς η μπάλα να έχει πρώτα ακουμπήσει στο έδαφος, τότε φωνάζουμε «μήλο» και τα δυο παιδιά ανταλλάζουν θέσεις. Αυτός που έδωσε το μήλο γίνεται στόχος και μπαίνει στο κέντρο του γηπέδου και αυτός που το έπιασε γίνεται ένας από τους ακριανούς παίκτες. Το παιχνίδι τελειώνει όταν έχουν πλέον χτυπηθεί από την μπάλα όλοι οι παίκτες του κέντρου.

4. Συνθέστε ένα μικρό κείμενο για την πόλη ή το χωριό σας, τους ανθρώπους και τις συνήθειές τους.

Το χωριό μου βρίσκεται σκαρφαλωμένο πάνω στην πλαγιά ενός αρκετά απόκρημνου βουνού, ενώ η θάλασσα δεν απέχει πολύ, παρά μόνο μερικά χιλιόμετρα. Πάνω από το σπίτι μας υπάρχει δάσος τόσο τετραγωνισμένο σε σχήμα, που μοιάζει σαν κάποιος να το έχει σχηματίσει με χάρακα.

Οι κάτοικοι ασχολούνται με την κτηνοτροφία και την καλλιέργεια και τη συγκομιδή της ελιάς. Τους μήνες τους καλοκαιριού, οι πολλές δουλειές στα ζώα και στα χωράφια έχουν αραιώσει, γεγονός που δίνει την ευκαιρία στους κατοίκους να ξεκουραστούν και να κουτσομπολέψουν. Τα απογεύματα δε βρίσκεις να καθίσεις στα καφενεία του χωριού, κάτω από τα δύο αιωνόβια πλατάνια της κεντρικής πλατείας, δίπλα στην εκκλησία. Οι γέροι και οι νέοι από την Αθήνα, συνήθως άντρες, συζητούν και τσακώνονται, ενώ πάντοτε επιπλέον μέλος της παρέας είναι το ούζο με μεζέ.

Στο χωριό μου οι άνθρωποι δε φορούν τα καλά τους παρά μόνο σε γιορτές και σκόλες, ειδικά το Δεκαπενταύγουστο, που διοργανώνεται «ελληνική βραδιά» με ελληνικά συγκροτήματα κυρίως παραδοσιακής μουσικής. Όλοι τότε τρώνε, πίνουν και τις πρώτες πρωινές ώρες αρχίζει ο χορός. Αλιμονό σου, αν είσαι επισκέπτης στο χωριό ή από την Αθήνα! Με το που προβάλλεις από τη γωνία όλοι -μα όλοι!- σε κοιτούν σα να σου κάνουν ακτινογραφία. Κανείς

Η ΑΠΟΔΗΜΙΑ

δε θα ήθελε να λείπει από αυτό το ξεφάντωμα που αποτελεί και θέμα συζήτησης για μέρες μετά.

Z. Πρόσθετες ερωτήσεις για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου

1. Ζωγραφίστε τον κήπο του Ταξιμιού ή ένα τμήμα του.
2. Αντλώντας στοιχεία από το κείμενο επιχειρήστε να σκιαγραφήσετε την προσωπικότητα του Λεωνή.
3. Για ποιο λόγο πιστεύετε ότι ο Λεωνής θυμάται με τόση νοσταλγία την εποχή εκείνη;

Ταξίδι χωρίς επιστροφή

Διδώ Σωτηρίου

A. Η δημιουργός

Η Διδώ Σωτηρίου γεννήθηκε στο Αϊδίνιο της Μικράς Ασίας το 1914 και είναι ένα από τα πιο γνωστά ονόματα της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Ο ξεριζωμός του ελληνισμού το 1922 την έφερε στην Ελλάδα. Τελείωσε το Γυμνάσιο στην Αθήνα και σπούδασε Γαλλική Φιλολογία. Στη συνέχεια πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές στο Πανεπιστήμιο της Σορβόνης. Ασχολήθηκε επαγγελματικά με τη δημοσιογραφία. Η εμφάνισή της στα γράμματα έγινε κάπως αργά, το 1958, με το μυθιστόρημα *Οι νεκροί περιμένουν*, με θέμα εμπνευσμένο από τα βάσανα του ελληνισμού της Ιωνίας το 1922. Η Σωτηρίου αφηγείται σωστά, σκιαγραφεί ή καλύτερα ψυχογραφεί τους ήρωές της και δίνει στα γεγονότα, τα περισσότερα από τα οποία είναι ιστορικά δοσμένα, μια ζωντάνια που τα κάνει και πάλι επίκαιρα. Έχει ταλέντο δυνατής πεζογράφου, γι' αυτό και τα μυθιστορήματά της που ακολούθησαν το πρώτο, τα δέχτηκε με ενθουσιασμό η κριτική.

Το σημαντικότερο έργο της, τα *Ματωμένα χώματα* έγινε ευνοϊκά αποδεκτό και από το τουρκικό κοινό (Βραβείο Ελληνοτουρκικής Φιλίας ΙΙΠΕΚΤΣΙ). Το έργο της, που έχει μεταφραστεί σε πολλές ξένες γλώσσες, διαπνέεται από ανθρωπισμό, ειρηνικά και διαπολιτισμικά μηνύματα. Για μεγάλα παιδιά είναι γραμμένα τα βιβλία *Μέσα στις φλόγες* και *Επισκέπτες*. Άλλα βιβλία της για μεγάλους είναι: *Εντολή*, *Κατεδαφιζόμεθα*. Για το σύνολο της λογοτεχνικής παραγωγής της έχει τιμηθεί με το Ειδικό Κρατικό Βραβείο Λογοτεχνίας (1989) και με το Βραβείο της Τάξεως Γραμμάτων και Καλών Τεχνών της Ακαδημίας Αθηνών (1990).

Η ίδια απαντούσε στο ερώτημα από πού εμπνέεται και για ποιο λόγο γράφει και μάλιστα με τόσο πάθος, ως εξής: «Για να μην ξεχνούν οι παλαιοί και για να βγάζουν σωστή κρίση οι νέοι». Το έργο της είναι ρεαλιστικό και έχει αφηγηματικό χαρακτήρα. Με το δικό της ιδιαίτερο τρόπο, συνθέτει έναν υπέροχο ηθογραφικό κόσμο που δεν απαρτίζεται από εξωπραγματικούς και εξωλογικούς ήρωες,

Η ΑΠΟΔΗΜΙΑ

καθώς η αφήγησή της αναφέρεται σε ιστορικά γεγονότα που σημάδεψαν το χαρακτήρα και την προσωπικότητά της, καθορίζοντας συγχρόνως και τη συγγραφική τεχνοτροπία της.

Β. Εισαγωγικό σημείωμα για το έργο

Το κείμενο αυτό είναι απόσπασμα από το βιωματικό μυθιστόρημα *Οι νεκροί περιμένουν*. Η υπόθεση του πρώτου αυτού μυθιστορήματος της Διδώς Σωτηρίου αναφέρεται στα θύματα της Μικρασιατικής καταστροφής, τον ξεριζωμό των ελληνικών πληθυσμών και τις σκληρές δοκιμασίες που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες κατά την εγκατάστασή τους στην Ελλάδα. Η Αλίκη Μάζη, ένα από τα πρώτα που μυθιστορήματος και πρωταγωνίστρια του αποσπάσματός μας, αφηγείται τις αναμνήσεις της από τα δραματικά εκείνα γεγονότα. Κέντρο αναφοράς είναι μια ελληνική οικογένεια ενός χωριού στην Έφεσο. Στο κείμενο βλέπουμε την ευτυχισμένη ζωή των Ελλήνων της Μικράς Ασίας, προτού να ξεσπάσουν οι ταραχές που σηματοδότησαν την απαρχή του ξεριζωμού τους και της μεγαλύτερης τραγωδίας που γνώρισε ο ελληνισμός στη διάρκεια του 20ού αιώνα.

Γ. Δομή του έργου

Το απόσπασμα χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες:

1η ενότητα: «Δεν πρόλαβε ο θείος Γιάγκος... κρύβουμε τα χειμωνιάτικα»: Η απόφαση του Γιάγκου να στείλει τη γυναίκα του και την ανιψιά του στην Αθήνα.

2η ενότητα: «Πήγαινε κι εσύ Αλίκη... να τη φτιάχναν και γιατί»: Η αποστολή της Αλίκης και τα συναισθήματά της.

3η ενότητα: «Όταν φτάσαμε στην οδό... τα νέα απ' το μέτωπο είναι άσχημα»: Το κλίμα που επικρατεί στο σπίτι της Αλίκης και η αντίδραση των γονιών της στο άκουσμα της φυγής της.

4η ενότητα: «Η αισιοδοξία όλου του κόσμου... φύλαγε το μέλλον»: Η Αλίκη αποχαιρετά την οικογένειά της.

Δ. Ανάλυση περιεχομένου

i) Περιεχόμενο και νοηματικά κέντρα

Θεματικό κέντρο του αποσπάσματος είναι η ευτυχισμένη ζωή που ζούσαν οι Έλληνες της Μικράς Ασίας, πριν ξεσπάσουν οι ταραχές που οδήγησαν στη Μικρασιατική καταστροφή. Προβάλλονται οι σκέψεις και τα συναισθήματα των ανθρώπων που έρχονται αντιμέτωποι με τον υποχρεωτικό ξεριζωμό από τα σπίτια τους, τις περιουσίες, την πατρίδα, τα αγαπημένα τους πρόσωπα.

ii) Νοηματική απόδοση

1η ενότητα: Το απόσπασμα ξεκινά με την απόφαση του θείου της Αλίκης, του Γιάγκου, να στείλει επειγόντως τη γυναίκα του και την ανιψιά του στην Αθήνα, καθώς η κατάσταση στο μέτωπο του πολέμου είναι κρίσιμη.

2η ενότητα: Η γυναίκα του Ερμιόνη, σαστισμένη δίνει στην Αλίκη ένα σακούλι με λίρες και της αναθέτει την εξής αποστολή: να πάει στο σπίτι της να αποχαιρετίσει τους γονείς της και να δώσει στη μητέρα της αυτά τα χρήματα, με τα οποία θα πληρώσει τη μεταφορά της στην Ελλάδα, όταν έρθει η ώρα της κρίσης. Στη διαδρομή παρακολουθούμε τις σκέψεις και τα συναισθήματα της Αλίκης σχετικά με την κατάσταση. Στο χωρίο αυτό του κειμένου βλέπουμε την Αλίκη να κατακλύζεται από δύο αντιφατικά συναισθήματα: αισθάνεται ταυτόχρονα συγκίνηση και οργή. Συγκίνηση γιατί συνειδητοποιεί τη δυσκολία της κατάστασης στην οποία περιήλθε ξαφνικά και οργή γιατί συνειδητοποιεί ότι αποχωρίζεται την όμορφη πατρίδα της, εικόνες της οποίας παρακολουθούμε στη διαδρομή της με το τρένο του Μπουτζά. Πολλά είναι τα ερωτήματα που ταλαιπωρούν το μυαλό και την ψυχή της. Αναρωτιέται γιατί οι άνθρωποι της Μικράς Ασίας να φεύγουν κυνηγημένοι και να σκοτώνονται, γιατί να καίγονται πάλι τα σπίτια τους, τα σπαρτά τους και οι ελπίδες τους και γιατί δε βρίσκεται ένας τρόπος να ζει ο καθένας στη γη των προγόνων του και να τη δουλεύει ήσυχα, είτε είναι Έλληνας, είτε Τούρκος. Αναρωτιέται επίσης ποιοι άνθρωποι δημιουργούν αυτή τη συμφορά και γιατί. Όλα αυτά τα ερωτήματα είναι εύλογα και ταιριάζουν στον τρόπο σκέψης ενός παιδιού, όταν έρχεται αντιμέτωπο με την πραγματικότητα του πολέμου. Η αθώα παιδική ψυχή δυσκολεύεται να κατανοήσει τις σκοπιμότητες που υπαγορεύουν τον πόλεμο και οδηγούν στο χαμό και την καταστροφή. Της φαίνεται αδιανόητο να υπάρχει κάτι πιο πολύτιμο από τις ζωές τόσων ανθρώπων, τις ειρηνικές εργασίες τους ή την έννοια της πατρίδας. Όλες αυτές οι σκέψεις δείχνουν έναν αγνό, βαθιά συναισθηματικό και ευαίσθητο ψυχικό κόσμο.

3η ενότητα: Στο πατρικό της σπίτι παρατίθεται τραπέζι και όλα είναι σαν να μη συμβαίνει τίποτα. Η μητέρα της παίρνει τα χρήματα και τα κρύβει. Ο πατέρα της Αλίκης ενημερώνεται για το ταξίδι της κόρης του λόγω της κατάστασης, αλλά θεωρεί ότι δεν συντρέχει λόγος ανησυχίας.

4η ενότητα: Η τέταρτη ενότητα αναφέρεται στη σκηνή αποχαιρετισμού της Αλίκης με την οικογένειά της, η οποία γίνεται ευκολότερη λόγω της αισιόδοξης ατμόσφαιρας που επικρατεί στο πατρικό της σπίτι. Αντίθετα με τους υπόλοιπους, η Αλίκη ανησυχεί, γι' αυτό και

Η ΑΠΟΔΗΜΙΑ

υπενθυμίζει στη μητέρα της τι να κάνει όταν έρθει η δύσκολη ώρα. Φεύγοντας αναρωτιέται αν θα της δοθεί ποτέ ξανά η ευκαιρία να επιστρέψει και αν θα ξαναδεί το γνώριμο αυτό τόπο και τα συγγενικά της πρόσωπα.

iii) Χαρακτηρισμός πρωταγωνιστών/ηρώων

Αλίκη: Η Αλίκη είναι μια έφηβη που βρίσκεται ξαφνικά αντιμέτωπη με την πραγματικότητα του πολέμου. Προέρχεται από μεγαλοαστική οικογένεια, όπως ήταν οι περισσότερες στη Μικρασία, και οι δυσκολίες που πρόκειται να αντιμετωπίσει της φαίνονται ανυπέρβλητες. Ανησυχεί για το μέλλον της και πικραίνεται επειδή θα αποχωριστεί την πατρίδα της που τόσο αγαπάει αλλά και τα αγαπημένα της πρόσωπα. Είναι τρομαγμένη και έχει αμφιβολίες για το αν θα καταφέρει να ξαναδεί τους γονείς της που αφήνει πίσω. Είναι προσγειωμένη στην πραγματικότητα και συνειδητοποιεί τους λόγους για τους οποίους είναι υποχρεωμένη να φύγει από τη Σμύρνη.

Τα ερωτήματα που θέτει δείχνουν τη δυσκολία μιας αθώας παιδικής ψυχής να κατανοήσει τις σκοπιμότητες του πολέμου. Στο σημείο αυτό θα λέγαμε ότι εμφανίζεται και λίγο θυμωμένη. Προς στιγμήν, όταν φτάνει στο σπίτι της, η αγωνία της καταπραύνεται, αλλά το συναίσθημα είναι παροδικό.

Άλλα πρόσωπα: Τα υπόλοιπα πρόσωπα του έργου αντιδρούν με διαφορετικό τρόπο στη σκέψη ότι πρέπει να φύγουν από την πατρίδα και τα σπίτια τους. Η πρώτη αντίδραση είναι αυτή της έντονης αγωνίας, της στενοχώριας και της απελπισίας, συναισθήματα που αποτυπώνονται στο πρόσωπο του θείου της Αλίκης, του Γιάγκου. Από την άλλη έχουμε τη διαφορετική αντίδραση των γονιών της Αλίκης. Την ώρα που η Αλίκη φτάνει στο σπίτι για να τους αποχαιρετίσει, εκείνοι τρώνε μαζεμένοι και κανείς τους δε δείχνει ανήσυχος. Ήταν μια συνηθισμένη μέρα γι' αυτούς, γεγονός που ανακουφίζει την Αλίκη. Ο πατέρας της μάλιστα είναι αυτός που ανησυχεί λιγότερο. Θεωρεί ότι η κατάσταση στο μέτωπο δεν εμπνέει ανησυχία και ότι έτσι συνηθίζεται στον πόλεμο. Η μητέρα της, από την άλλη, δείχνει περισσότερο επιφυλακτική και δεν αποκλείει το ενδεχόμενο της καταστροφής. Γι' αυτό τη βλέπουμε να δέχεται κρυφά από τον άντρα της τα χρήματα που της στέλνει η Ερμιόνη.

E. Τεχνική – τεχνοτροπία

i) Γλώσσα

Το κείμενο χρησιμοποιεί τη γλώσσα που μιλούσαν οι Μικρασιάτες Έλληνες την εποχή εκείνη (σουλήνες, κασόνες, Αϊντινίου).

ii) Ύφος

Το απόσπασμα είναι βιωματικό και χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη συναισθηματική ένταση, κυρίως στα χωρία όπου η συγγραφέας παρουσιάζει τις σκέψεις και τα συναισθήματα της Αλίκης. Οι συχνοί διάλογοι δίνουν ζωντάνια και παραστατικότητα στο ύφος του κειμένου. Το πλήθος των εκφραστικών μέσων (προσωποποιήσεις και μεταφορές) εντείνει τη ζωντάνια και τη γλαφυρότητα της αφήγησης. Η Σωτηρίου κατορθώνει έτσι να ζωντανέψει τις μνήμες της και να μας μεταφέρει αβίαστα στο κλίμα της εποχής.

iii) Αφήγηση

Η συγγραφέας χρησιμοποιεί την προσωπική αφήγηση (ο λόγος τίθεται σε α' ενικό πρόσωπο), που καθιστά πιο παραστατικές τις εικόνες και τα γεγονότα.

iv) Σχήματα λόγου

Μεταφορές: «η θεία μου έμεινε απολιθωμένη... νεκρή», «πάλευε αναποφάσιστη», «μπήκε φως... που πνιγότανε», «με μάτια γεμάτα αγάπη», «όργωναν τ' αμπέλια... Σμυρνιών», «τρικυμία, καίγονταν... οι ελπίδες τους», «ρίχτηκα», «είχε λείψει μεταξύ τους η εμπιστοσύνη», «σύννεφα στην καρδιά», «να διαβάσω στα μάτια της», «βαριές εκπλήξεις».

Προσωποποιήσεις: «με φωνή συγκινημένη», «μπήκε φως», «αγκομαχούσε το τρενάκι», «ήρεμο τοπίο», «τα μάτια μου παίζανε», «αρπάζοντας εκείνες».

Εικόνες: Η εικόνα της Ερμιόνης όταν ακούει ότι πρέπει να φύγει, η εικόνα της ετοιμασίας για τη φυγή, η εικόνα των συναισθημάτων της Αλίκης, οι εικόνες του φυσικού τοπίου που βλέπει η Αλίκη από το τρένο, η εικόνα του τραπεζιού στο πατρικό της Αλίκης, η εικόνα του αποχαιρετισμού κ.ά.

ΣΤ. Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Πώς αντιδρούν τα πρόσωπα του συγγενικού και οικογενειακού περιβάλλοντος της αφηγήτριας, όταν ακούνε ότι πρέπει να φύγουν από την πατρίδα και τα σπίτια τους;

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα παρακολουθούμε δύο ειδών αντιδράσεις των ανθρώπων στο άκουσμα ότι πρέπει να φύγουν από την πατρίδα και από τα σπίτια τους. Η πρώτη αντίδραση είναι αυτή της έντονης αγωνίας, της στενοχώριας, της απελπισίας, συναισθήματα που αποτυπώνονται στο πρόσωπο του θείου της Αλίκης, του Γιάγκου. Αυτός είναι που προβλέπει την επερχόμενη συμφορά και αναλαμβάνει να στείλει τη γυναίκα του και την ανιψιά του σε ασφαλές μέρος. Ο ίδιος θα ακολουθούσε αργότερα. Η θεία της Αλίκης, η Ερμιόνη, νιώθει «απολιθωμένη, άβουλη, νεκρή». Προς στιγμήν είναι

Η ΑΠΟΔΗΜΙΑ

αναποφάσιστη για το αν θα πραγματοποίησει τελικά το ταξίδι, επειδή αφήνει το σπίτι της και τον άντρα της πίσω, χωρίς να είναι σίγουρη ότι θα τον ξαναδεί.

Διαφορετική είναι η αντίδραση των γονιών της Αλίκης. Την ώρα που η Αλίκη φτάνει στο σπίτι για να τους αποχαιρετίσει, εκείνοι τρώνε και κανείς τους δε μοιάζει ανήσυχος. Φαίνεται ότι γ' αυτούς ήταν μια συνηθισμένη μέρα, γεγονός που ανακουφίζει την Αλίκη. Ο πατέρας της μάλιστα είναι αυτός που ανησυχεί λιγότερο και θεωρεί ότι η κατάσταση στο μέτωπο δεν εμπνέει ανησυχία. Η μητέρα της είναι περισσότερο επιφυλακτική, δεν αποκλείει το ενδεχόμενο της καταστροφής και γ' αυτό δέχεται κρυφά από τον άντρα τηςτα χρήματα που της στέλνει η Ερμιόνη.

Η διαφορά αυτή στις αντιδράσεις και στις σκέψεις των ανθρώπων οφείλεται γενικά στη διαφορετική ψυχοσύνθεσή τους. Όλοι οι άνθρωποι δεν αντιδρούν με τον ίδιο τρόπο μπροστά σε εξαιρετικά δυσάρεστες καταστάσεις, όπως είναι αυτή που πραγματεύεται το κείμενο, δηλαδή ο ξεριζωμός από την πατρίδα. Από τη μια πλευρά βλέπουμε ανθρώπους όπως οι θείοι της Αλίκης, που μπορούν να συνειδητοποιήσουν μια παρόμοια συμφορά και που προσπαθούν να αντιμετωπίσουν την κατάσταση με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Από την άλλη, υπάρχουν και άνθρωποι που αρνούνται να αντιμετωπίσουν κατάματα τη συμφορά και δε μπορούν να συλλάβουν ότι μπορεί να τους συμβεί κάτι τόσο άσχημο. Ίσως να μην είναι κιόλας διατεθειμένοι να υποστούν αυτή την ταλαιπωρία και τη δυστυχία της ξενιτιάς. Ας μην ξεχνάμε πόσο δύσκολο είναι να χάνεις ξαφνικά την πατρίδα σου, το σπίτι σου, την περιουσία σου, τη ζωή που με τόσο κόπο αγωνίστηκες να διαμορφώσεις και να αναγκάζεσαι να συνεχίσεις σε ένα παντελώς ξένο περιβάλλον, όπου όλοι θα σε αντιμετωπίζουν ως ξένο και άρα όχι και τόσο επιθυμητό.

2. «Μέσα μου πάλευε...και γιατί;»: Ποια αντιφατικά συναισθήματα και απορίες κατακλύζουν την ηρωίδα και τι είδους ψυχικό κόσμο αποκαλύπτουν;

Βλ. Χαρακτηρισμός πρωταγωνιστών/ηρώων.

Z. Πρόσθετες ερωτήσεις για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου

1. Προσπαθήστε να εξηγήσετε την αντίδραση της οικογένειας της Αλίκης.
2. Προσπαθήστε να τοποθετήσετε τον εαυτό σας στη θέση της Αλίκης και να περιγράψετε τους φόβους και τις ανησυχίες σας.

Η καλή μέρα απ' το πρωί φαίνεται

Θανάσης Βαλτινός

A. Ο δημιουργός

Ο Θανάσης Βαλτινός γεννήθηκε το 1932 στο χωριό Καράτουλα της Κυνουρίας, του Νομού Αρκαδίας. Μεγάλωσε στη Σπάρτη, στο Γύθειο και στην Τρίπολη. Φοίτησε στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και παρακολούθησε μαθήματα κινηματογραφίας. Ζει στην Αθήνα.

Ανήκει στη δεύτερη μεταπολεμική γενιά της ελληνικής πεζογραφίας κι εμφανίστηκε στα γράμματα με το έργο *Η κάθοδος των εννέα* (1963). Το έργο του είναι ρεαλιστικό και προσεγγίζει την πραγματικότητα, χωρίς να αποζητά καταφύγιο σε μια λυρική αντανάκλαση της ζωής. Έχει επηρεαστεί από τους εκπροσώπους της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς (όπως ο Στρατής Τσίρκας) αλλά παραμένει ψυχολογικά διαφοροποιημένος, καθώς δε διαδραμάτισε κάποιο ρόλο στα γεγονότα της δεκαετίας του '40. Στα κείμενά του γίνεται με σαφή τρόπο αναφορά σε υπαρξιακά θέματα, όπως η μοναξιά του σύγχρονου ανθρώπου και τα ψυχολογικά αδιέξοδα που βιώνει. Έργα του: *Η κάθοδος των εννέα* (1963), *Συναξάρι του Ανδρέα Κορδοπάτη* (μέρος πρώτο: Αμερική) (1972), *Τρία ελληνικά μονόπρακτα* (1978), *Μπλε βαθύ, σχεδόν μαύρο* (1985), *Στοιχεία για τη δεκαετία του '60* (1989), *Φτερά μπεκάτσας* (1992), *Ορθοκωστά* (1994), *Συναξάρι του Ανδρέα Κορδοπάτη* (βιβλίο δεύτερο: Βαλκανικοί - 1922) (2000).

B. Εισαγωγικό σημείωμα για το έργο

Το κείμενο αποτελεί απόσπασμα από το βιβλίο *Συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη* (Βιβλίο πρώτο: Αμερική), που αποτελεί ένα ρεαλιστικό διήγημα, γραμμένο με βαθιά ευαισθησία και τρυφερότητα. Ο Βαλτινός καταγράφει περιστατικά από τη γεμάτη περιπέτειες ζωής του Ανδρέα Κορδοπάτη, που μετανάστευσε στην Αμερική στις αρχές του 20ού αιώνα. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα παρουσιάζονται οι λόγοι της μετανάστευσης εκείνη την εποχή, αλλά και οι μεγάλες δυσκολίες που αντιμετώπιζαν όσοι είχαν αποφασίσει να μεταναστεύσουν.

Το αυτοτελές αυτό απόσπασμα χωρίζεται σε τρεις θεματικές ενότητες:

1η ενότητα: «Το 903 αποφάσισα... ήμουν φαρμακωμένος»: Το ταξίδι στον Πειραιά και η επίσκεψη στο γιατρό.

2η ενότητα: «Μπήκα στο τρένο... είναι μπενετάδες τώρα»: Η επιστροφή του Ανδρέα στο χωριό του και η γνωριμία του με ένα μετανάστη.

3η ενότητα: «Πήγαμε στο σταθμό... που με τριβόλιζαν»: Ο αποχωρισμός των δύο φίλων.

Δ. Ανάλυση περιεχομένου

i) Περιεχόμενο και νοηματικά κέντρα

Κύριο θέμα του κειμένου είναι οι συνθήκες που ωθούσαν στον ξενιτεμό και οι μεγάλες δυσκολίες και τα εμπόδια που συναντούσαν οσοι ήθελαν να μεταναστεύσουν. Το απόσπασμα αναφέρεται στη μετανάστευση, σε μια προσπάθεια αναζήτησης καλύτερης ζωής, και έχει στόχο να φέρει τους μαθητές σε επαφή με ένα φαινόμενο των αρχών του περασμένου αιώνα.

ii) Νοηματική απόδοση

1η ενότητα: Το απόσπασμα ξεκινά με την ειλημμένη απόφαση του Ανδρέα Κορδοπάτη να μεταναστεύσει στην Αμερική, για να δουλέψει εκεί και να ζήσει μια καλύτερη ζωή. Στη συνέχεια περιγράφεται το οδοιπορικό του, από το χωριό του, το Λεβίδι, μέχρι τον Πειραιά. Δίνονται οι δυσκολίες που υπάρχουν εκείνη την εποχή για κάποιον που αποφασίζει να μεταναστεύσει. Αρχικά χρειάζεται να περάσει από υγειονομικό έλεγχο. Για το σκοπό αυτό βλέπουμε τον ήρωα να πηγαίνει πρώτα στον Πειραιά, όπου γίνεται διάγνωση για πρόβλημα στα μάτια, γεγονός που δεν του επιτρέπει να περάσει τον έλεγχο. Από εκεί αποφασίζει να επιστρέψει στο χωριό του.

2η ενότητα: Στο δρόμο της επιστροφής γνωρίζεται με το Γρηγόριο Γκορίτσα, μετανάστη ήδη στην Αμερική. Μεταξύ τους αναπτύσσεται φιλία. Η σχέση αυτή είναι η αιτία που ο πρωταγωνιστής της ιστορίας μας καθυστερεί την επιστροφή του στο χωριό.

3η ενότητα: Στην τελευταία αυτή ενότητα έχουμε τον αποχωρισμό των δύο φίλων και την επιστροφή του ήρωα στο χωριό του, μετά την άκαρπη προσπάθειά του να μεταναστεύσει στο εξωτερικό. Μέσα από την περιγραφή διακρίνονται και τα προβλήματα του συγκοινωνιακού δικτύου της εποχής, που είναι απαρχαιωμένο και καθιστά τη συγκοινωνία των περιοχών χρονοβόρα και κουραστική.

iii) Χαρακτηρισμός πρωταγωνιστών/ήρωων

Ανδρέας: Σε όλο το απόσπασμα είναι σαφής η οικονομική δυσκολία που αντιμετωπίζει ο ήρωας. Αυτός εξάλλου είναι και ο βασικός λόγος για τον οποίο αποφασίζει να μεταναστεύσει. Είναι μοναχικός και λιγομήλητος. Ωστόσο είναι φιλότιμος, καθώς, παρά την οικονομική του δυσχέρεια, αισθάνεται άσχημα που τα έξιδα τους συνήθως πληρώνει ο Γρηγόρης.

E. Τεχνική – τεχνοτροπία

i) Γλώσσα

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί την απλή δημοτική γλώσσα -που αντλείται από την καθημερινή ομιλία- εμπλουτισμένη κάποτε και με στοιχεία από την αργκό (το 903, πάντα την πάντα, στο επαναστατικό, μίνες, σήκωσε φτερό, κάργα, κανένα καιρό, μαγέρικο, κ.ά.).

ii) Ύφος

Το ύφος είναι εντυπωσιακά λιτό, σχεδόν ελλιπές (γίνεται χρήση πολλών ελλειπτικών προτάσεων), καθημερινό και φυσικό. Ο ρυθμός της αφήγησης είναι ιδιαίτερα γρήγορος, σε μια προσπάθεια του συγγραφέα να υποδηλώσει το πόσο γρήγορα απέβη άκαρπη η προσπάθεια του ήρωα να μεταναστεύσει. Οι διάλογοι δίνουν ζωντάνια και παραστατικότητα στην αφήγηση.

iii) Αφήγηση

Στο κείμενο έχουμε προσωπική αφήγηση, δηλαδή μίμηση, εφόσον χρησιμοποιείται το α' ενικό πρόσωπο. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί στην αφήγησή του παρελθοντικούς χρόνους (αόριστο και παρατατικό), θέλοντας να δείξει έτσι το τετελεσμένο κάθε γεγονότος. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο ρυθμός της αφήγησης είναι ιδιαίτερα γρήγορος.

iv) Σχήματα λόγου

Η τεχνοτροπία γραφής του Βαλτινού δεν επιτρέπει τη χρήση πολλών εκφραστικών μέσων. Το μόνο σχήμα που συναντάμε συχνά είναι το ασύνδετο («πήγα τον βρήκα στο σπίτι του... στο ξενοδοχείο», «σε καμιά ώρα... σκάρτο από τραχώματα», «μου 'δωσε συνταγή... καθαρίσουν», «Πολύ καλά... παπούτσια», «Άλλος δύο δολάρια... ενάμισι», «Γραμμές... και άλλες», «Παραμέσα η πόλη... εμπορικά», «Πήγαμε στο ξενοδοχείο... βγήκαμε έξω, κ.ά.»).

ΣΤ. Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

- Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζει ο ήρωας πριν ακόμη φύγει για την Αμερική; Εντοπίστε τις σχετικές αναφορές στο κείμενο.

Η ΑΠΟΔΗΜΙΑ

Ο ήρωας του αποσπάσματος συναντά δυσκολίες στην προσπάθειά του να μεταναστεύσει προς την Αμερική, προκειμένου να ζήσει μια καλύτερη ζωή. Οι δυσκολίες αυτές φαίνονται στα παρακάτω χωρία του κειμένου.

•«Τότε ακόμα ο δρόμος Λεβίδι - Τρίπολη δεν ήταν φτιαγμένος, πηγαίναμε από Κακούρι μεριά». Η πρώτη δυσκολία που αντιμετωπίζει αφορά στο συγκοινωνιακό δίκτυο της χώρας, που είναι ελλιπές και απαρχαιωμένο. Όλες οι περιοχές της Ελλάδας δεν ενώνονταν μεταξύ τους συγκοινωνιακά την εποχή που εξετάζουμε, με αποτέλεσμα πολλοί ταξιδιώτες να χρειάζονται το διπλάσιο χρόνο και χρήμα προκειμένου να φτάσουν στον προορισμό τους. Συγκεκριμένα βλέπουμε τον ήρωα του κειμένου να χρειάζεται μία ολόκληρη μέρα για να φτάσει από το Λεβίδι στην Τρίπολη.

•«Πήρα οχτακόσιες δραχμές», «...έβγαλα εισιτήριο για Πειραιά, δέκα δραχμές και ογδόντα λεφτά», «...εδώ μεγάλη φτώχεια»: Σε όλο το απόσπασμα είναι σαφής η οικονομική δυσκολία που αντιμετωπίζει ο ήρωας μας. Αυτός εξάλλου είναι και ο βασικός λόγος για τον οποίο αποφασίζει να μεταναστεύσει. Από τους διαλόγους κατανοούμε ότι υπολόγιζε κάθε έξοδο, ακριβώς γιατί δε διέθετε οικονομική ευχέρεια.

•«Το πρώι ήρθε να πάμε στο γιατρό... σκάρτο από τραχώματα»: καταλαβαίνουμε ότι για να μπορέσει να γίνει μετανάστης στην Αμερική χρειάζεται να εξασφαλίσει πρώτα ένα πιστοποιητικό υγείας, που θα εγγυάται ότι δεν πάσχει από μεταδιδόμενη ασθένεια. Βλέπουμε ότι κάτι τέτοιο ο Ανδρέας δεν μπορεί να το αποκτήσει, καθότι ο γιατρός τον βρίσκει να πάσχει από μία σοβαρή μολυσματική ασθένεια των ματιών.

2. Το βιβλίο από το οποίο προέρχεται το απόσπασμα έχει τίτλο «Συναξάρι Αντρέα Κορδοπάτη». Αφού βρείτε την έννοια της λέξης «συναξάρι» και μελετήστε το περιεχόμενο του κειμένου, εξηγήστε τον τίτλο.

Η λέξη «συναξάρι ή συναξάριο» αποτελεί εκκλησιαστικό όρο και σημαίνει το βιβλίο με περιεχόμενο τη σύντομη ή εκτενέστερη αφήγηση με θέμα τους μάρτυρες της χριστιανικής πίστης και τα μαρτύρια που υπέστησαν, αλλά και γενικότερα τους βίους των αγίων, των οσίων, των ιεραρχών, που περιλαμβάνονται στα λειτουργικά βιβλία της εκκλησίας και χρησιμοποιούνται κυρίως στη λειτουργία του όρθρου. Έχοντας υπόψη μας την ερμηνεία της λέξης αυτής μπορούμε να εξηγήσουμε το συμβολισμό που περιέχει και ο τίτλος του βιβλίου, από το οποίο προέρχεται το απόσπασμα του σχολικού βιβλίου. Καταλαβαίνουμε λοιπόν ότι ο συγγραφέας ταυτίζει τον ήρωα του βιβλίου του με ιερομάρτυρα της εκκλησίας, οι ταλαιπωρίες του

οποίου περιέχονται στο βιβλίο του Βαλτινού, που το αποκαλεί, επομένως, συναξάρι. Όλες οι δυσκολίες που συναντά στη ζωή του ο Ανδρέας Κορδοπάτης και που τον αναγκάζουν να εγκαταλείψει την πατρίδα του και να φύγει μετανάστης στην Αμερική και επιπλέον οι μεγάλες δυσκολίες και τα εμπόδια που συνάντησε προκειμένου να πραγματοποιήσει το στόχο του, μοιάζουν με τα μαρτύρια που υφίστανται συνήθως οι άγιοι.

Z. Πρόσθετες ερωτήσεις για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου

1. Δώστε την περίληψη του κειμένου.
2. Σε ποια σημεία του κειμένου μπορεί να διαφανεί η οικονομική δυσχέρεια του ήρωα;

Ο δρόμος για τον παράδεισο είναι μακρύς

Μαρούλα Κλιάφα

A. Η δημιουργός

Η Μαρούλα Κλιάφα γεννήθηκε το 1937 στα Τρίκαλα, όπου ζει μέχρι και σήμερα με την οικογένειά της. Σπούδασε δημοσιογραφία και από το 1972 ασχολείται με τη λογοτεχνία, τη μελέτη της τοπικής ιστορίας, τη συλλογή λαϊκών παραμυθιών και παλαιών φωτογραφιών. Τα περισσότερα βιβλία της έχουν αποσπάσει επαίνους και βραβεία, ενώ δύο από αυτά έχουν μεταφραστεί στα ρωσικά και στα γερμανικά. Έχει γράψει τα μυθιστορήματα *Η ηλιαχτίδα* (1974), *Οι πελαργοί θα ξανάρθουν* (1976), *Ένα δέντρο στην αυλή μας* (1980), *Ο κόσμος βαριέται να διαβάζει θλιβερές ιστορίες* (1986), *Δύσκολοι καιροί για μικρούς πρίγκιπες* (1997).

B. Εισαγωγικό σημείωμα για το έργο

Οι δύο επιστολές αποτελούν απόσπασμα από το ομότιτλο επιστολικό μυθιστόρημα της Μ. Κλιάφα, που κυκλοφόρησε το 2003. Την υπόθεση του έργου τη μαθαίνουμε μέσα από την αλληλογραφία δύο δεκαπεντάχρονων κοριτσιών, της Βερόνικας και της Ελένης. Η Βερόνικα είναι αλβανικής καταγωγής και μένει σε μια επαρχιακή πόλη. Η Ελένη κατοικεί στην πρωτεύουσα και προέρχεται από αστική οικογένεια. Η καθηματικά τους εκμυστηρεύεται τα προβλήματα και τις ανησυχίες της στην άλλη. Και οι δύο αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρατσισμού, η Βερόνικα λόγω της καταγωγής της και η Ελένη λόγω της εμφάνισής της, εφόσον είναι άτομο με κινητικές δυσκολίες.

C. Δομή του έργου

Κάθε επιστολή αποτελεί μία θεματική ενότητα.

D. Ανάλυση περιεχομένου

i) Περιεχόμενο και νοηματικά κέντρα

Θέμα των δύο αυτών επιστολών είναι ο ρατσισμός και πώς αυτός μπορεί να επηρεάσει τις σχέσεις των ανθρώπων. Εξετάζονται δύο ειδών ρατσιστικές συμπεριφορές: α) η ρατσιστική συμπεριφορά εξαιτίας διαφορετικής καταγωγής και β) η ρατσιστική συμπεριφορά

εξαιτίας διαφορετικής εμφάνισης. Κοινός τόπος και των δύο είναι τα αίτια του ρατσισμού, τα οποία συνδέονται με το φόβο και με την έλλειψη ανοχής του διαφορετικού.

ii) Νοηματική απόδοση

Στη συγκεκριμένη περίπτωση εξετάζονται δύο επιστολές.

1η ενότητα: Η πρώτη είναι γραμμένη από την αλβανικής καταγωγής Βερόνικα και απευθύνεται στην Ελένη. Η Βερόνικα παραπονείται στην Ελένη για τα προβλήματα κοινωνικής ένταξης και αποδοχής που αντιμετωπίζει αυτή και η οικογένειά της από τον κοινωνικό τους περίγυρο εξαιτίας της καταγωγής τους. Κυρίως έρχονται αντιμέτωποι με την αντίληψη ότι όσοι κατάγονται από την Αλβανία είναι κακοποιοί, ενώ οι ίδιοι δεν έχουν βλάψει κανέναν.

2η ενότητα: Η δεύτερη επιστολή είναι η απάντηση της Ελένης στο γράμμα της Βερόνικας. Η Ελένη με την απαντητική επιστολή της έρχεται να καθησυχάσει τη Βερόνικα, λέγοντάς της ότι συμμερίζεται τον τρόπο που νιώθει χωρίς όμως να της αποκαλύπτει το γιατί είναι σε θέση να κατανοεί καλύτερα από κάθε άλλον το πρόβλημά της: η Ελένη δε θέλει να μάθει η Βερόνικα για το πρόβλημα αναπτηρίας που αντιμετωπίζει. Σε κάποιο σημείο της επιστολής της Βερόνικας διαβάζουμε : «Εσύ είσαι τυχερή. Ποτέ δεν θα αντιμετωπίσεις μια παρόμοια κατάσταση. Δε θα δεις ποτέ φόβο στα μάτια του γείτονά σου. Εσύ τα έχεις όλα: οικονομική άνεση, ομορφιά, έρωτα...». Το απόσπασμα αυτό ευαισθητοποιεί την Ελένη, που της απαντάει ότι «συμμερίζομαι απολύτως την αγανάκτησή σου», αλλά δεν μπορεί να της εξηγήσει γιατί τη συμμερίζεται, εφόσον η Ελένη δε θέλει να μάθει η φίλη της για την αναπτηρία της, φοβούμενη την αντίδρασή της. Ωστόσο σε αρκετά λεγόμενά της διακρίνουμε ότι και η Ελένη έχει νιώσει καλά στο πετσί της το ρατσισμό, που παρά τα διαφορετικά κίνητρά του, έχει πάντα τις ίδιες εκφάνσεις. Συμφωνεί με τη Βερόνικα στο ότι ο περισσότερος κόσμος δεν μπορεί να ανεχτεί το διαφορετικό και γι' αυτό αντιδρά έτσι. Δηλώνει ότι έχει εισπράξει την αδιαφορία του κόσμου, όταν λέει ότι ο κόσμος συχνά «αδιαφορεί για τον ανάπτηρο». έχει διακρίνει στο βλέμμα των άλλων το αίσθημα του φόβου, του οίκτου και της υποκρίσιας. Αναφέρει επίσης ότι υπάρχουν και κάποιοι που προσποιούνται διακριτικότητα και κάνουν πως δεν καταλαβαίνουν το πρόβλημά της. Ως χειρότερη χαρακτηρίζει την αντίδραση αυτών που την θεωρούν ανήμπορη και την προσπερνούν ή βιάζονται να στρέψουν αλλού το βλέμμα όταν την αντικρίζουν.

iii) Χαρακτηρισμός πρωταγωνιστών/ηρώων

Βερόνικα - Ελένη: Ανάμεσα στις δύο ηρωίδες υπάρχουν πολλά κοινά σημεία. Διαφέρουν μόνο ως προς την αιτία που προκάλεσε το ρατσισμό που εισπράττουν: η μία λόγω καταγωγής και η άλλη λόγω

Η ΑΠΟΔΗΜΙΑ

αναπηρίας. Και οι δύο εμφανίζονται ιδιαίτερα αξιοπρεπείς, εφόσον το μόνο που ζητούν είναι ο κοινωνικός περίγυρος να τις αντιμετωπίζει ισότιμα. Είναι πληγωμένες από τον τρόπο που τους συμπεριφέρονται οι άλλοι και γι' αυτό ως έχουν αποτραβηχτεί κοινωνικά. Εμφανίζονται επιφυλακτικές και διστακτικές ως προς τους άλλους ανθρώπους. Η Ελένη μάλιστα δεν αποκαλύπτει την αναπηρία της ούτε στη Βερόνικα. Εκδηλώνουν μια αθωότητα και δεν μπορούν να κατανοήσουν την κακία του κόσμου. Τα κοινά τους σημεία έγιναν ωστόσο η αφορμή να έρθουν πιο κοντά οι δύο τους.

E. Τεχνική - τεχνοτροπία

i) Γλώσσα

Η γλώσσα είναι απλή δημοτική, όπως αυτή συναντάται στην καθημερινή μας ομιλία.

ii) Ύφος

Το ύφος του κειμένου είναι απλό και καθημερινό. Τα σχήματα λόγου που συναντάμε στο λόγο των δύο κοριτσιών κάνουν το ύφος γλαφυρό.

iii) Αφήγηση

Σε κάθε γράμμα ο αφηγηματικός τρόπος είναι προσωπικός, δηλαδή έχουμε άμεση αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο.

iv) Σχήματα λόγου

Μεταφορές: «κρατάει η σκούφια τους», «τι καπνό φουμάρουν», «σε κακά χάλια, «θα τους περάσει, «έχει γίνει κόλαση, «μας πληγώνουν, «ο δρόμος για τον παράδεισο είναι μακρύς, «διαβάζεις το φόβο στα μάτια, σιχαίνομαι τους δήθεν, οι φόβοι τους θα παραμεριστούν.

Προσωποποιήσεις: ένας κόμπος έχει σταθεί στο λαιμό μου και με πνίγει, η ζωή καμιά φορά είναι σκληρή μαζί μας.

Παρομοίωση: όπως αυτός.

Εικόνες: Η εικόνα της συνάντησης των δύο γειτονισσών στο ασανσέρ, η νηστική εικόνα του γείτονα που απευθύνεται στον αδερφό της Βερόνικας, η εικόνα του φόβου στα μάτια των γειτόνων της Βερόνικας κ.ά.

ΣΤ. Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Ποια προβλήματα αντιμετωπίζουν η Βερόνικα και η οικογένειά της λόγω της αλβανικής καταγωγής τους;

Η Βερόνικα και η οικογένειά της αντιμετωπίζουν πρόβλημα κοινωνικής ένταξης και αποδοχής από τον κοινωνικό τους περίγυρο. Συχνός είναι ο φόβος των γειτόνων τους, που εκδηλώνεται με εχθρότητα και λεκτική βία απέναντί τους. Ο περίγυρος δυσκολεύ-

εται να δεχτεί το διαφορετικό και βασισμένος σε φήμες και χωρίς να γνωρίζει, κατατάσσει όλους τους Αλβανούς στην κατηγορία των εγκληματιών. Έτσι, αμέσως μετά τη μετακόμιση στο νέο τους σπίτι, οι ένοικοι της πολυκατοικίας συγκέντρωσαν υπογραφές για να τους διώξουν. Όταν η μητέρα της συνάντησε μια γειτόνισσα στο ασανσέρ, εκείνη άρχισε να τη βρίζει και να αποκαλεί την οικογένειά της «μαχαιροβγάλτες». Στη συνέχεια, ένας άλλος γείτονας αποκάλεσε τον αδερφό της Βερόνικας «βρομο-αλβανό», ενώ όταν ο πατέρας της πήγε να ζητήσει εξηγήσεις από το γείτονα που συμπεριφέρθηκε έτσι στο παιδί του, εκείνος με θράσος παραδέχτηκε τις ρατσιστικές του αντιλήψεις. Όλα αυτά πληγώνουν τη Βερόνικα και την οικογένειά της και τους δυσκολεύουν τη ζωή.

2. Όπως σημειώνεται στο εισαγωγικό σημείωμα, η Ελένη είναι άτομο με κινητικές δυσκολίες, αλλά η Βερόνικα δεν το γνωρίζει. Έχοντας αυτό υπόψη σας, προσπαθήστε να «διαβάσετε» την επιστολή της Ελένης στις πραγματικές διαστάσεις της.

Σε κάποιο σημείο της επιστολής της Βερόνικας διαβάζουμε: «Εσύ είσαι τυχερή. Ποτέ δε θα αντιμετωπίσεις μια παρόμοια κατάσταση. Δε θα δεις ποτέ φόβο στα μάτια του γείτονά σου. Εσύ τα έχεις όλα: οικονομική άνεση, ομορφιά, έρωτα». Το απόσπασμα αυτό ευαισθητοποιεί την Ελένη, που της απαντάει ότι συμμερίζεται την αγανάκτησή της αλλά δεν μπορεί να της εξηγήσει γιατί τη συμμερίζεται, εφόσον η Ελένη δε θέλει να μάθει η φύλη της για την αναπτηρία της, φοβούμενη την αντίδρασή της. Ωστόσο σε αρκετά λεγόμενά της διακρίνουμε, ότι και η Ελένη έχει νιώσει το ρατσισμό, που παρά τα διαφορετικά κίνητρά του, εκφράζεται πάντα με τον ίδιο τρόπο. Συμφωνεί με τη Βερόνικα στο ότι ο περισσότερος κόσμος δεν μπορεί να ανεχτεί το διαφορετικό και γι' αυτό αντιδρά έτσι. Δηλώνει ότι έχει εισπράξει την αδιαφορία του κόσμου, όταν λέει ότι ο κόσμος συχνά αδιαφορεί για τον ανάπτυρο. Έχει διακρίνει στο βλέμμα των άλλων το αίσθημα του φόβου, του οίκτου και της υποκρισίας. Αναφέρει επίσης ότι υπάρχουν και κάποιοι που αντιδρούν με διακριτικότητα και κάνουν πως δεν καταλαβαίνουν το πρόβλημά της. Χειρότερη πιστεύει ότι είναι η αντίδραση αυτών που τη θεωρούν ανήμπορη και την προσπερνούν ή βιάζονται να στρέψουν αλλού το βλέμμα όταν την αντικρίζουν.

Z. Πρόσθετες ερωτήσεις για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου

1. Γιατί η Ελένη δεν αποκαλύπτει στη Βερόνικα το πρόβλημα αναπηρίας της;
2. Πού οφείλεται, κατά τη γνώμη σας, η ρατσιστική στάση που εμφανίζουν οι άλλοι απέναντι στη Βερόνικα;

Αθλητισμός

Ο Ολυμπιακός ύμνος

Κωστής Παλαμάς

A. Ο δημιουργός

Ο Κωστής Παλαμάς γεννήθηκε στην Πάτρα το 1859 από πατέρα Μεσολογγίτη και πέθανε στην Αθήνα στις 27 Φεβρουάριου 1943. Καταγόταν από μεγάλη και ιστορική οικογένεια, που στα χρόνια της Τουρκοκρατίας έδωσε στο έθνος μας σπουδαίους αγωνιστές, κληρικούς, φωτισμένους, πολιτικούς και φιλοσόφους. Όταν ήταν οκτώ ετών, έχασε τους γονείς του και πεντάρφανος αναγκάστηκε να πάει στο Μεσολόγγι και να μείνει κοντά στο θείο του Δημήτριο. Εκεί έζησε τα παιδικά και εφηβικά του χρόνια, εκεί τελείωσε το Γυμνάσιο. Το 1875 ήρθε στην Αθήνα και γράφτηκε στη Νομική Σχολή, μα η σχέση του με τη φοιτητική ζωή δεν κράτησε πολύ. Η Μούσα αποδείχτηκε πιο δυνατή από «τους νόμους» και τον κέρδισε για πάντα, γιατί ήταν δικός της από τότε που γεννήθηκε. Και γι' αυτή του την ολοκληρωτική αφοσίωση, τον ξεχώρισε απ' όλους, δίνοντάς του την πρώτη θέση στον ελληνικό Παρνασσό.

Από φοιτητής ακόμη άρχισε τη συνεργασία του γράφοντας επίκαιρους στίχους στα σατιρικά περιοδικά *Ραμπαγάς*, *Μη χάνεσαι*, *Άστυ κ.ά.* Λίγο μετά έγινε συντάκτης στις εφημερίδες *Ακρόπολις*, *Εφημερίς*, *Εμπρός*, όπου έγραφε κυρίως κριτικά και αισθητικά άρθρα και χρονογραφήματα φιλολογικά. Παράλληλα άρχισε να συνεργάζεται με όλα τα φιλολογικά περιοδικά της εποχής γράφοντας ποιήματα, μελέτες, άρθρα και μαχητικά σημειώματα, που τον ανέδειξαν σε έναν από τους πιο φανατικούς αλλά και αποτελεσματικούς υποστηρικτές της δημοτικής γλώσσας. Η πολυμάθειά του, η κριτική του δύναμη και το πολύπλευρο ταλέντο του φάνηκαν από τα πρώτα κιόλας δημοσιεύματά του. Το 1897 διορίστηκε Γενικός Γραμματέας του Πανεπιστημίου της Αθήνας και επί τριάντα ολόκληρα χρόνια υπηρέτησε στη θέση αυτή. Η εργασία του τον απασχολούσε ολόκληρη την ημέρα και είχε στη διάθεσή του μόνο τη νύχτα για να μελετά και να γράφει. Ήταν πάντοτε ενημερωμένος πάνω σε όλα τα πνευματικά ζητήματα της εποχής του, γιατί η δύψα του για μάθηση ήταν εξαιρετικά μεγάλη. Στην οδό Ασκληπιού 3 ήταν το σπίτι του

κι εκεί πέρασε τα περισσότερα χρόνια της ζωής του. Περνούσε τις νύχτες του εργαζόμενος μέσα στο μικρό του γραφείο, που το φώτιζε μια λάμπα πετρελαίου, σαν πραγματικός ασκητής του πνεύματος κι επικοινωνούσε με τον έξω κόσμο από ένα παράθυρο, απ' όπου έβλεπε πάντα την ίδια εικόνα: ένα κυπαρίσσι και λίγο αττικό ουρανό. Τα τελευταία του χρόνια τα πέρασε στο σπίτι της οδού Περιάνδρου 5.

Στην ποίηση πρωτοπαρουσιάστηκε το 1886 με τη συλλογή *Τα τραγούδια της πατρίδος μου*, που αποτέλεσε σταθμό της νεοελληνικής ποίησης, γιατί ήταν εμπνευσμένη από τους αγώνες του Εικοσιένα, από τη μοναδική δόξα του Μεσολογγίου και την ελληνική φύση και πατρίδα. Κυκλοφόρησε σε μια εποχή που επικρατούσε ο φλύαρος ρομαντισμός και η άγονη προγονοπληξία. Στη συνέχεια είδε το φως της δημοσιότητας το τεράστιο ποιητικό, κριτικό και πεζό έργο του. Η μακρόχρονη ζωή του υπήρξε μια συνεχής δημιουργία. Ο Παλαμάς εμπνέεται δημιουργικά από την ελληνική ιστορία, την αρχαία, τη βυζαντινή, τη νέα, και από τους σύγχρονούς του απελευθερωτικούς αγώνες τους έθνους. Γι' αυτό και σ' όλο του το έργο κυριαρχεί η ελληνική παράδοση, καθώς και η ακλόνητη πίστη του ποιητή στο μέλλον της φυλής μας. Συνέλαβε και παρουσίασε με αριστοτεχνικό τρόπο το ελληνικό έθνος σε μια ενότητα αδιάσπαστη από τα αρχαία χρόνια μέχρι και τις μέρες μας. Το έργο του Παλαμά είναι εκπληκτικά μεγάλο και σε όγκο και σε ποιότητα. Έγραψε σε όλα τα μέτρα και τους ρυθμούς και δοκίμασε με την ποικιλία των θεμάτων του όλες τις δυνατές εμπνεύσεις. Αναδείχθηκε ο μεγαλύτερος εθνικός ποιητής και ο θεμελιωτής της αναγέννησης της λογοτεχνίας μας.

Πέθανε μέσα στην Κατοχή. Ο θάνατός του συγκλόνισε όλο το λαό και προκάλεσε εθνικό πένθος. Χιλιάδες άνθρωποι τον συνόδευσαν μέχρι την τελευταία του κατοικία, στο Α' Νεκροταφείο και ύστερα από το συγκλονιστικό αποχαιρετισμό του Άγγελου Σικελιανού, γονάτισαν κι έψαλλαν τον Εθνικό μας Ύμνο.

Τα σπουδαιότερα από τα ποιητικά έργα του Παλαμά είναι τα εξής: *Τα τραγούδια της πατρίδος μου*, *Ύμνος εις την Αθηνά*, *Τα μάτια της ψυχής μου*, *Ίαμβοι και ανάπαιστοι*, *Ο τάφος*, *Οι χαιρετισμοί της ηλιογέννητης*, *Ο δωδεκάλογος του γύφτου*, *Ασάλευτη ζωή*, *Η φλογέρα του βασιλιά*, *Οι καημοί της λιμνοθάλασσας*, *Η πολιτεία και η μοναξιά*, *Βωμοί*, *Τα παράκαιρα*, *Δεκατετράστιχα*, *Οι πεντασύλλαβοι και τα παθητικά κρυφομιλήματα*, *Η δόξα στο Μεσολόγγι*, *Δειλοί και σκληροί στίχοι*, *Ο κύκλος των τετράστιχων*, *Περάσματα και χαιρετισμοί*, *Οι νύχτες του Φήμιου*. Έγραψε επίσης τα πεζά *Ο θάνατος του παλικαριού* και *Διηγήματα*, το θεατρικό *Τρισεύγενη*, καθώς και τα κριτικά *Το έργο του Κρυστάλλη*, *Διονυσίου Σολωμού*.

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

Άπαντα και ευρισκόμενα, Ήρωικά πρόσωπα και κείμενα, Τα πρώτα κριτικά, Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, Πεζοί δρόμοι, Τα χρόνια μου και τα χαρτιά μου.

B. Εισαγωγικό σημείωμα για το έργο

Το Μάιο του 1895 η Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων αναθέτει στον Κωστή Παλαμά τη συγγραφή του συγκεκριμένου ποιήματος, που θα αποτελούσε τον Ύμνο των Ολυμπιακών Αγώνων, που αναβίωσαν με πρωτοβουλία του Γάλλου βαρόνου Πιερ ντε Κουμπερντέν. Ένα χρόνο αργότερα, το 1896, έλαβαν χώρα στην Αθήνα οι πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες της νεότερης ιστορίας. Ο Ολυμπιακός Ύμνος του Κωστή Παλαμά είναι μια επίκληση στο πνεύμα του αρχαίου ολυμπισμού, όπως αυτό μας έχει παραδοθεί από την αρχαία ελληνική γραμματεία (ωραίο, μεγάλο, δυνατό) για να κυριαρχήσει και στους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες. Το ποίημα ανήκει στην ποιητική συλλογή *Ασάλευτη Ζωή* και είναι αφιερωμένο στον Σπ. Σαμαρά, ο οποίος ανέλαβε τη μελοποίησή του.

C. Δομή του έργου

Όλο το ποίημα αποτελεί μια ενιαία ενότητα που εξυμνεί το Ολυμπιακό ιδεώδες, κάνει λόγο για το μεγαλείο των αρχαίων Αγώνων και θέτει το πλαίσιο μέσα στο οποίο οφείλουν να κινηθούν οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες, που αναβίωσαν το 1896. Ωστόσο θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τρεις υποενότητες στο ενιαίο αυτό σύνολο:

1η ενότητα: 1η στροφή: Η επίκληση για εμφάνιση του αρχαίου αθλητικού ιδεώδους.

2η ενότητα: 2η στροφή: Η ανάγκη της παρουσίας του αθλητικού ιδεώδους σε όλες τις φάσεις των Αγώνων.

3η ενότητα: 3η στροφή: Οι πανανθρώπινες αξίες του Ολυμπισμού.

D. Ανάλυση περιεχομένου

i) Περιεχόμενο και νοηματικά κέντρα

Το αρχαίο Ολυμπιακό Ιδεώδες, που γεννήθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα και γέννησε με τη σειρά του κάθε μεγάλη και αληθινή ιδέα στον κόσμο. Γι' αυτό όλοι οι άνθρωποι έρχονται για να «προσκυνήσουν» τη χώρα, που είναι ο μεγάλος ναός του αρχαίου αθάνατου πνεύματος.

ii) Νοηματική απόδοση

Το ποίημα αποτελεί επίκληση στο πνεύμα του αρχαίου ολυμπισμού, το οποίο η ποιητική φωνή καλεί να εμφανιστεί ξανά στη χώρα που

το πρωτοδημιούργησε. Το αποκαλεί «αρχαίο» και «αθάνατο». Αρχαίο, γιατί θεσπίστηκε την αρχαία εποχή και αθάνατο, γιατί τα υψηλά ιδανικά της ευγενούς άμιλλας και της έντιμης προσπάθειας, που πρεσβεύει το πνεύμα του ολυμπισμού, είναι διαχρονικά. Κατόπιν αναφέρεται στις τρεις αρχές που διέπουν το ολυμπιακό ιδεώδες και έχουν να κάνουν με τις αρετές του ωραίου (αγάπη για την ομορφιά του γυμνού σώματος - αισθητική), του μεγάλου (με την έννοια του μεγαλειώδους και του υψηλού) και του δυνατού (σωματική και ψυχική δύναμη για την καταβολή της μέγιστης δυνατής προσπάθειας). Ζητά απ' αυτό να «κατέβει, να φανερωθεί και ν' αστράψει», να κάνει δηλαδή αισθητή την ευεργετική του παρουσία. Η εμφάνισή του θα είναι τόσο πρωτόγνωρη και εντυπωσιακή που θα είναι σαν να αστραποβολεί ο ουρανός. Ο στίχος 4 κάνει λόγο για τον τόπο προέλευσης και δημιουργίας αυτών των τόσο υψηλών ιδεωδών και φρονημάτων του ολυμπισμού και δεν είναι άλλη από τη χώρα μας, την Ελλάδα. Μέσω της αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων, η ποιητική φωνή γυρεύει αναβίωση του αρχαίου ελληνικού πνεύματος και του κλασικού πολιτισμού στη νεότερη Ελλάδα. Η ποιητική φωνή δεν κρύβει την υπερηφάνεια για την ελληνική καταγωγή της Ολυμπιακής Ιδέας.

Στη συνέχεια η ποιητική φωνή καλεί το αθάνατο πνεύμα του ολυμπισμού να παρευρίσκεται σε όλες τις στιγμές και φάσεις των Αγώνων: σε όλα τα αγωνίσματα, στις απονομές και στις προπονήσεις των σωμάτων. Εδώ γίνεται λόγος για τις συνθήκες τέλεσης των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων: τα αγωνίσματα ήταν αυτά που σήμερα κατατάσσουμε στον κλασικό στίβο (αγώνες δρόμου, πάλη, σφαιροβολία). Το βραβείο του νικητή δεν ήταν οικονομικές απολαβές, αλλά ο κότινος (στεφάνι από κλαδί αγριελιάς). Δύο είναι τα σημεία της στροφικής αυτής ενότητας που πρέπει να σημειώσουμε ως φορείς ιδιαίτερης σημασίας:

α. «ευγενών Αγώνων»: Οι αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες ήταν ευγενείς, δηλαδή διαπνέονταν από υψηλά ιδανικά σχετίζονταν με ευγενή άμιλλα και όχι ανταγωνισμό, με ανιδιοτελή συμμετοχή των αθλητών, με συναδέλφωση των λαών, με ολυμπιακή εκεχειρία κ.ά.

β. «τ' αμάραντο στεφάνωσε κλωνάρι»: Εδώ γίνεται λόγος για την ανιδιοτελή συμμετοχή των αθλητών. Η συμμετοχή αποσκοπούσε στη χαρά, στην προσπάθεια, στην τιμή και την ηθική ικανοποίηση και όχι σε χρηματικά έπαθλα, όπως σήμερα. Οι Ολυμπιονίκες αποκτούσαν αναγνώριση, υστεροφημία και δόξα, που ισοδυναμούσαν με αυτές των εθνικών ηρώων και ίσχυε για όλη τη ζωή, όχι μόνο τη δική τους αλλά και των συγγενών τους. Γ' αυτό και ο κότινος κατέληγε αμάραντος· η μνήμη της νίκης τους ήταν ατέρμονη. Στην πραγματικότητα η ποιητική φωνή εύχεται αυτά τα ιδεώδη να γίνουν

σεβαστά και στη σύγχρονη εποχή, δηλαδή να αναβιώσουν μεν οι Ολυμπιακοί Αγώνες, αλλά να μην αποκλίνουν από τον αρχικό τους προορισμό.

Αν το Ολυμπιακό Πνεύμα φανερωθεί ξανά και λάμψει στη χώρα που το γέννησε, τότε θα φωτιστεί μαζί του όλη η χώρα. Ολόκληρη η Ελλάδα θα ακτινοβολήσει και γίνει γνωστή σε όλο τον κόσμο. Τα ιδεώδη και τα φρονήματα του Ολυμπισμού θα γοητεύσουν την υφήλιο, θα αποκτήσουν οικουμενική διάσταση και ιερότητα. Όλο αυτό αποδίδεται άριστα στο ποίημα με την εικόνα των λαών που τρέχουν να προσκυνήσουν το μεγάλο ναό που στεγάζει το Ολυμπιακό Πνεύμα. Ουσιαστικά, αυτό που εκφράζει εδώ η ποιητική φωνή είναι το μήνυμα της συναδέλφωσης των λαών και της Ολυμπιακής εκεχειρίας που εφαρμόζονται κατά τη διάρκεια των Αγώνων και το οποίο πρέπει να ισχύσει και τώρα, ώστε να μεταμορφωθεί ο κόσμος σε ένα τεράστιο ολυμπιακό χωριό, με κέντρο την Ελλάδα.

E. Τεχνική – τεχνοτροπία

i) Γλώσσα

Ως υπέρμαχος του δημοτικισμού, ο Παλαμάς δε θα μπορούσε να γράφει σε άλλη γλώσσα πλην της δημοτικής. Η γλώσσα του είναι μελετημένη σε βάθος και χαρακτηρίζεται από μεγάλη εκφραστική ικανότητα και ακρίβεια.

ii) Ύφος

Το ύφος του ποιήματος είναι υψηλό και μεγαλόπρεπο και διακρίνεται για τις υψηλές έννοιες και αξίες που πραγματεύεται (αθλητικό ιδεώδες, άμιλλα, αισθητική, συναδέλφωση των λαών). Ωστόσο ο λόγος δε φτάνει στην υπερβολική μεγαλοστομία με τη χρήση πολλών ηχηρών λέξεων, ούτε στο ρητορισμό, ώστε να αποσκοπεί στον εντυπωσιασμό με το στόμφο του. Τα σχήματα λόγου δίνουν τον τόνο της γλαφυρότητας στο ύφος του ποιήματος.

iii) Σχήματα λόγου

Μεταφορές: «άστραψε», «στων ευγενών αγώνων», «λάμψε», «σιδερένιο κι άξιο το κορμί», «κάμποι, βουνά και πέλαγα φέγγουν», «τρέχει...κάθε λαός».

Παρομοίωση: «σαν ένας λευκοπόρφυρος μέγας ναός».

Προσωποποίηση: Η απόδοση ανθρώπινων ιδιοτήτων στην έννοια του Ολυμπιακού Πνεύματος είναι ο άξονας πάνω στον οποίο στηρίζεται όλο το ποίημα (κατέβα, φανερώσου, στεφάνωσε, πλάσε).

Εικόνες: Στίχος 3: η οπτική εικόνα του Ολυμπιακού Πνεύματος που κατεβαίνει, φανερώνεται και αστράφτει, στίχος 5: η εικόνα των αγωνισμάτων των αρχαίων αγώνων, στίχος 6: η οπτική εικόνα της

λάμψης που θα προκληθεί, στίχος 7: η εικόνα της στέψης των αθλητών, στίχος 8: η εικόνα του σιδερένιου κορμιού, στίχος 9: εικόνες της ελληνικής φύσης, στίχος 10: η εικόνα του áσπρου και κόκκινου ναού, στίχοι 11-12: η εικόνα των λαών που τρέχουν να προσκυνήσουν στο ναό.

Κοσμητικά επίθετα: αρχαίο, αθάνατο, αγνέ, ωραίου, μεγάλου, αληθινού, ευγενών, σιδερένιο, áξιο, λευκοπόρφυρος, μέγας.

Αντιθέσεις: αρχαίο - αθάνατο, ουρανός - γη, αμάραντο - κλωνάρι, σιδερένιο - κορμί.

Επαναλήψεις: «Αρχαίο Πνεύμ’ αθάνατο», «εδώ». Το σχήμα óλου όπου μία φράση ξεκινά και κλείνει το έργο λέγεται σχήμα κύκλου και με τη χρήση του η ποιητική φωνή θέλει να τονίσει το περιεχόμενο της φράσης που επαναλαμβάνεται. Αναφέρεται στις διαχρονικές αξίες που φέρει το αρχαίο πνεύμα του ελληνικού πολιτισμού.

iv) Στιχουργική ανάλυση του έργου

Το ποίημα αποτελείται από τρεις τετράστιχες στροφές. Οι μονοί στίχοι (1, 3, 5,...) είναι δεκατρισύλλαβοι παροξύτονοι και οι ζυγοί στίχοι (2, 4, 6,...) είναι δωδεκασύλλαβοι οξύτονοι. Το μέτρο του ποιήματος είναι ιαμβικό και η ομοιοκαταληξία πλεχτή.

ΣΤ. Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Τι είναι ο «δρόμος», το «πάλεμα» και το «λιθάρι». Ποια είναι τα σημερινά αντίστοιχα αθλήματα;

Στον πέμπτο στίχο του ποιήματος παρατίθενται ορισμένα αγωνίσματα των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων. Στους τότε αγώνες γίνονταν τέσσερα είδη δρόμου: το στάδιο (192 μέτρα), ο δίαιυλος (μήκος δύο σταδίων), ο δόλιχος (μήκος 7 ή 13 σταδίων) και ο οπλίτης (δίαιυλος, στον οποίο οι δρομείς έτρεχαν φορώντας κράνος και ασπίδες). Σήμερα ο δρόμος διακρίνεται ανάλογα με το μέρος όπου διεξάγεται. Έτσι έχουμε: επίπεδο δρόμο, με εμπόδια και ανώμαλο. Επίσης ως προς το μήκος τους διακρίνονται σε: α) δρόμους ταχύτητας (100, 200, 400 και 800 μέτρων) και β) δρόμους αντοχής - Μαραθώνιοι (απόσταση 10 χιλιομέτρων και πάνω). Εκτός από τους παραπάνω δρόμους έχουμε και τον ομαδικό δρόμο, δηλαδή τη σκυταλοδρομία.

Το πάλεμα είναι η πάλη, δηλαδή το άθλημα, που γίνεται ανάμεσα σε δύο αντιπάλους και ο καθένας προσπαθεί με διάφορους χειρισμούς να ρίξει κάτω τον άλλο. Οι αρχαίοι περιλάμβαναν την πάλη μαζί με άλλα αγωνίσματα στο πένταθλο και τη χώριζαν σε τρία είδη: α) την ορθοπάλη ή ορθοστάδη πάλη: λογάριαζαν νικητή εκείνον που κατόρθωνε να ρίξει τον αντίπαλό του τρεις φορές στη γη, β) την αλινδηση:

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

οι αντίπαλοι συνέχιζαν να παλεύουν και μετά την πτώση τους στο έδαφος, μέχρι που ο ένας αντίπαλος να ομολογήσει την ήττα του και γ) τον ακροχειρισμό: οι αθλητές χρησιμοποιούσαν μόνο τα δάχτυλα, περιορίζοντας τη δράση τους μόνο σε λαβές και στρεβλώσεις μόνο στο άκρο χέρι του αντιπάλου, από τον καρπό και κάτω. Εδώ ηττημένο λογάριαζαν αυτόν που θα έπεφτε πρώτος κάτω ή αυτόν που θα ομολογούσε την ήττα του. Ο συνδυασμός από πάλη και πυγμή ήταν ένα άλλο αγώνισμα, το παγκράτιο. Σήμερα το ολυμπιακό αγώνισμα της πάλης είναι δύο ειδών: α) η ελληνορωμαϊκή, όπου απαγορεύονται οι λαβές κάτω από τη μέση, ο υποσκελισμός και γενικά χειρισμοί που μπορούν να προξενήσουν βλάβη στον αντίπαλο και β) η ελεύθερη πάλη, στην οποία απαγορεύεται μόνον ο πνιγμός και τα χτυπήματα, ενώ επιτρέπονται όλες οι άλλες λαβές.

Το λιθάρι αναφέρεται στο αγώνισμα της λιθοβολίας. Σύμφωνα με αυτό το αγώνισμα ρίχνεται με φόρα και με το ένα μόνο χέρι λίθος, που ζύγιζε 7 κιλά και 250 γραμμάρια. Συμπεριλήφθηκε μία μόνο φορά στο πρόγραμμα των νεότερων Ολυμπιακών Αγώνων (1906), αλλά μετά καταργήθηκε λόγω της επικινδυνότητάς του. Πιο κοντά στο αρχαίο αυτό αγώνισμα βρίσκεται η σημερινή σφυροβολία, όπου ο αθλητής πετά με το ένα χέρι σφαίρα 7 κιλών και 400 γραμμαρίων. Τη σφαίρα ο αθλητής κρατά από ειδική λαβή που συνδέεται με τη σφαίρα με σύρμα.

2. Γιατί ο ποιητής κάνει επίκληση στο Αρχαίο Πνεύμα; Τι εκπροσωπεί σύμφωνα με το ποίημα;

Η ποιητική φωνή κάνει επίκληση στο Αρχαίο Πνεύμα, δηλαδή στο Πνεύμα του Ολυμπισμού που χαρακτήριζε τους αρχαίους Ολυμπιακούς Αγώνες και πρέσβευε αξίες όπως η ανιδιοτελής συμμετοχή των αθλητών, η ευγενής άμιλλα, η ολυμπιακή εκεχειρία, η συναδέλφωση των λαών, ο σεβασμός στους κανόνες, η επικράτηση του καλύτερου, η υστεροφημία και η αιώνια δόξα. Οι αθλητές συμμετείχαν όχι με απώτερο σκοπό τις οικονομικές απολαβές και τη δόξα, αλλά μόνο και μόνο για τη χαρά της συμμετοχής και την καταβολή της μέγιστης δυνατής σωματικής προσπάθειας. Το ευτελές του επάθλου για τον νικητή το αποδεικνύει αυτό περίτρανα. Με την επίκληση αυτή η ποιητική φωνή ουσιαστικά εύχεται τα ιδεώδη αυτά των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων να γίνουν σεβαστά και στη σύγχρονη εποχή, με την ευκαιρία της αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων, γεγονός για το οποίο γράφτηκε και αυτό το ποίημα. Αν συμβεί αυτό, τότε οι Ολυμπιακοί Αγώνες θα έχουν παγκόσμια απήχηση και το Ολυμπιακό Πνεύμα του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού θα διαδοθεί ανά την υφήλιο.

3. Γιατί ο Κ. Παλαμάς αποκαλεί τους αγώνες «ευγενείς»;

Ευγενής είναι ο υψηλόφρων, αυτός δηλαδή που διακατέχεται από υψηλά αισθήματα, φρονήματα και υψηλούς στόχους. Είναι επόμενο λοιπόν, το επίθετο αυτό να χρησιμοποιηθεί για να χαρακτηρίσει τους Αγώνες που όντως διαπνέονται από υψηλότατες αξίες και αρχές, όπως η ανιδιοτελής συμμετοχή των αθλητών, η ευγενής άμιλλα, η παγκόσμια ειρήνευση και συναδέλφωση των λαών.

4. Μελετήστε την τελευταία στροφή και προσπαθήστε να εξηγήσετε πώς αντιλαμβάνεται ο ποιητής τη σημασία της τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων.

Στην τελευταία στροφή του ποιήματος μας παραδίδεται η αντίληψη της ποιητικής φωνής για τη σημασία της τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων στη νεότερη εποχή. Θεωρεί ότι τα ιδεώδη που εκπροσωπεί η Ολυμπιακή Ιδέα είναι ευκαιρία τώρα να προβληθούν παγκοσμίως και έτσι αξίες και αρχές που διέτρεχαν όλο τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό να επανακτήσουν την αίγλη τους. Τα ιδεώδη αυτά θα γίνουν αποδεκτά από όλους τους λαούς που θα παρακολουθήσουν τους Αγώνες. Το ολυμπιακό πνεύμα, γνωρίζοντας πάνδημο σεβασμό, θα οδηγήσει όλους τους λαούς στο να γίνουν κοινωνοί του. Η τέλεση των Αγώνων θα αποτελέσει την αφορμή για να αποτίσουν όλοι οι άνθρωποι φόρο τιμής στο σπάνιο συνδυασμό αγνότητας και δυναμισμού (λευκοπόρφυρος ναός) που χαρακτήριζε το αρχαίο ολυμπιακό ιδεώδες.

Z. Πρόσθετες ερωτήσεις για την καλύτερη κατανόηση των κειμένων

1. Ποια είναι η σημασία της επανάληψης του πρώτου στίχου στο τέλος;
2. Αναλύστε τη σημασία της παρομοίωσης του ποιήματος «Σαν ένας λευκοπόρφυρος μέγας ναός».
3. Ποιες διαχρονικές αξίες προβάλλονται μέσα από το δεύτερο στίχο του ποιήματος;

Δρόμος 100 μέτρων

Πέτρος Χάρης

A. Ο δημιουργός

Ο Πέτρος Χάρης (φιλολογικό ψευδώνυμο του Ιωάννη Ν. Μαρμαριάδη) γεννήθηκε το 1902 στην Αθήνα. Σπουδασε Νομικά και νεότατος επιδόθηκε στη λογοτεχνία. Τα πρώτα του διηγήματα τα δημοσίευσε στο περιοδικό *Νουμάς* και το 1924 τύπωσε το πρώτο του βιβλίο, που τον καθιέρωσε ως πεζογράφο. Το 1924 εξέδωσε μαζί με άλλους το λογοτεχνικό περιοδικό *Νέα Γράμματα*. Από το θάνατο του Γρηγόριου Ξενόπουλου διετέλεσε διευθυντής του μεγαλύτερου λογοτεχνικού περιοδικού στην Ελλάδα, τη *Νέα Εστία*. Από το 1930 κατέχει τη θέση του γραμματέα στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών και είναι πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών. Η σημαντική σε ποιότητα και όγκο λογοτεχνική του παραγωγή περιλαμβάνει κριτική, δοκίμια, κριτικές μελέτες και ταξιδιωτικά. Τα έργα του χαρακτηρίζονται από παραστατική δύναμη και είναι τα εξής: *Η τελευταία νύχτα της γης, Έλληνες πεζογράφοι* (τρεις τόμοι), *Μακρινός δρόμος, Φώτα από πέλαγος, Πολιτείες και θάλασσες*, που βραβεύτηκε με το κρατικό βραβείο, *Παλαιοί και νέοι δρόμοι, Η Κίνα* έξω από τα τείχη, *Δαλματικές ακτές, Βράχια, κουμπιά και όνειρα*.

B. Εισαγωγικό σημείωμα για το έργο

Το συγκεκριμένο κείμενο είναι απόσπασμα από το ομότιτλο διήγημα του Πέτρου Χάρη, που δημοσιεύτηκε το 1944 στο βιβλίο του *Μακρινός κόσμος*. Στο διήγημα αυτός πρωταγωνιστής είναι ένας μαθητής της Τρίτης Γυμνασίου, που έρχεται σε επαφή με τον κόσμο του αθλητισμού και ασχολείται με το αγώνισμα του δρόμου των 100 μέτρων. Παρακολουθούμε τις προπονήσεις που κάνει για να λάβει μέρος στους εφηβικούς αγώνες στο τέλος της χρονιάς. Στο απόσπασμα αυτό βλέπουμε την προπόνηση και τη νίκη του σε έναν ενδιάμεσο αγώνα μαθητών.

Γ. Δομή του έργου

Το απόσπασμα χωρίζεται σε τρεις θεματικές ενότητες:

1η ενότητα: «Ήταν αρχές Δεκεμβρίου... κι ακόμα πιο αργά»: Η προετοιμασία για τους εφηβικούς αγώνες.

2η ενότητα: «Επιτέλους έφτασε τ' απόγευμα... και τη γεμίζαμε οι τρεις μας»: Ο αγώνας και η έκβασή του: σκέψεις και συναισθήματα του ήρωα.

3η ενότητα: «Από τ' άλλο απόγευμα... ακόμα και στο Στάδιο»: Η προσπάθεια συνεχίζεται.

Δ. Ανάλυση περιεχομένου

i) Περιεχόμενο και νοηματικά κέντρα

Κεντρικό θέμα του αποσπάσματος είναι ο αθλητισμός και η σημασία του για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα ενός εφήβου. Επιμέρους θεματικά κέντρα αφορούν στον αθλητισμό και το πώς αυτός συντελεί στη σταδιακή ωρίμαση του νέου ανθρώπου και τον προετοιμάζει για τη μετέπειτα ζωή του. Επιπλέον το απόσπασμα θίγει τον τρόπο με τον οποίο ο αθλητισμός συμβάλλει στη δημιουργία φιλικών σχέσεων.

ii) Νοηματική απόδοση

1η ενότητα: Από την πρώτη κιόλας γραμμή του αποσπάσματος ενημερωνόμαστε για τη χρονική τοποθέτηση του κειμένου (αρχές Δεκεμβρίου) και για το θέμα του (εφηβικοί αγώνες). Στην πρώτη ενότητα του αποσπάσματος γίνεται λόγος για την προετοιμασία του ήρωα μας για τους αγώνες αυτούς. Πηγαίνει τακτικά για προπονήσεις στο γυμναστήριο. Είναι το στάδιο όπου ο ήρωας έχει αρχίσει να συνηθίζει στον εντατικό αυτό τρόπο προετοιμασίας για τους αγώνες και αισθάνεται τη βελτίωση της φυσικής του κατάστασης. Η βελτίωση αυτή βλέπουμε ότι τον ενθαρρύνει και τονώνει την αυτοπεποίθησή του («ξεχώριζα αντιπάλους... μ' έσπρωχνε σε πρώτους εγωισμούς»). Τις εμπειρίες του από αυτόν τον τρόπο ζωής μοιράζεται με τους συναθλητές του κατά τη διάρκεια της διαδρομής προς το σπίτι. Είναι ευδιάκριτη η δυσκολία αυτού του τρόπου ζωής και η απόλυτη αφοσίωση που επιβάλλει, καθώς, σύμφωνα με το κείμενο, το παιδί κατέληγε να επιστρέφει σπίτι του μετά τις οκτώ το βράδυ.

2η ενότητα: Στη συνέχεια μεταφερόμαστε στην ημέρα διεξαγωγής των αγώνων. Ο συγγραφέας περιγράφει τα συναισθήματα του ήρωα την κρίσιμη εκείνη μέρα. Ενώ γενικά είναι παιδί με αυτοπεποίθηση, τον βλέπουμε να δειλιάζει, όταν αντικρίζει τους αθλητές με τους οποίους θα συναγωνιστεί και συνειδητοποιεί ότι είναι λιγότεροι

από κάθε άλλη φορά. Αισθάνεται ντροπή μπροστά σε όλο αυτόν τον άγνωστο κόσμο που παρακολουθεί από τις κερκίδες και περισσότερο ενοχλείται από τις συνομήλικες κοπέλες. Ο μεγαλύτερος φόβος ενός αγοριού στην εφηβεία είναι να μη γίνει ρεζίλι μπροστά σε κάποια κοπέλα και εκείνη τον χλευάσει. Επιπλέον, η παρουσία των κοριτσιών θα κάνει αναπόφευκτα εντονότερο το συναγωνισμό μεταξύ των αθλητών, γιατί ο νικητής κερδίζει και τον εντυπωσιασμό των κοριτσιών. Επίσης εντύπωση του κάνει και η επισημότητα της διοργάνωσης, που δεν είχε συναντήσει σε άλλη αναμέτρηση. Όλα αυτά τον έκαναν να συνειδητοποιήσει την ευθύνη που τον βάραινε να φανεί αντάξιος του κοινού, των κοριτσιών και κυρίως του εαυτού του και της προσπάθειάς του. Όλα αυτά του έδωσαν την ψυχική δύναμη να βάλει τα δυνατά του και να πετύχει. Όπως και έγινε. Ήρθε πρώτος, γεγονός που τον γέμισε χαρά και ικανοποίηση σε προσωπικό επίπεδο. Παράλληλα ένιωσε τη χαρά της αναγνώρισης εκ μέρους των συμπαικτών του που έσπευσαν να του σφίξουν το χέρι στο πλαίσιο της ευγενούς άμιλλας. Τέλος, αισθάνεται δικαιωμένος που όλη του αυτή η προσπάθεια απέδωσε τους αναμενόμενους καρπούς. Από τις σημαντικότερες στιγμές ευτυχίας για έναν άνθρωπο είναι να θέτει στόχους, να προετοιμάζεται κατάλληλα για την επίτευξή τους και τελικά να τους πραγματοποιεί. Αισθάνεται ότι οι κόποι του δεν πήγαν χαμένοι.

3η ενότητα: Ο ήρωας, ωστόσο, δεν εφησυχάζει, αλλά θέτει στη συνέχεια υψηλότερους στόχους και προετοιμάζεται για να τους πραγματοποιήσει. Στο χώρο του αθλητισμού η χαρά της νίκης δε διαρκεί για πολύ. Πάντα υπάρχουν ακόμη μεγαλύτερες δοκιμασίες για έναν αθλητή, ώστε να αποδεικνύει συνεχώς την αξιοσύνη του και ότι άξιζε πράγματι να σταθεί στο υψηλότερο σκαλί του βάθρου («που έδιναν μια καθιέρωση.... ακόμα και στο Στάδιο»). Το σημείο στο οποίο κάθε αθλητής παύει να αγωνίζεται για την καθιέρωσή του είναι όταν αξιωθεί να διαβεί την πύλη του Σταδίου, δηλαδή όταν συμμετάσχει και νικήσει σε Ολυμπιακούς Αγώνες. Αυτή είναι η ύψιστη αναγνώριση της ικανότητας ενός αθλητή.

iii) Χαρακτηρισμός πρωταγωνιστών/ηρώων

Ο ήρωας του αποσπάσματος χαρακτηρίζεται από ζωτικότητα και μαχητικότητα. Από την πρώτη στιγμή τον βλέπουμε να ρίχνεται ολοκληρωτικά και αδιάσπαστα στην προετοιμασία για τους αγώνες, χωρίς να επιτρέπει σε τίποτα άλλο να τον αποσπάσει από το στόχο του. Συνειδητοποιεί τη σοβαρότητα και τη δυσκολία της ενασχόλησης με τον αθλητισμό, ωστόσο αυτά δεν τον πτοούν.

Παρά το νεαρό της ηλικίας του, εμφανίζεται αρκετά ώριμος ώστε να θέτει στόχους και να καταβάλλει το μέγιστο των δυνατοτήτων του

για να τους πετύχει. Επίσης η πρόωρη ωριμότητά του φαίνεται και από τη μετριοπαθή αντίδρασή του μετά τη νίκη του στους αγώνες («Όπως οι μεγαλύτεροί μας... μπροστά σε τόσο κόσμο»). Αυτό άλλωστε αποτελεί και τη μεγάλη προσφορά του αθλητισμού, ότι δηλαδή συντελεί τα μέγιστα στην ωρίμαση του νέου ανθρώπου και στην προετοιμασία του για τη μετέπειτα ζωή. Τι άλλο είναι η ζωή όλων των ανθρώπων, παρά μια διαρκής στοχοθεσία και συνεχής προσπάθεια για την επίτευξη των στόχων που θέτουμε; Επίσης δεν του λείπει η αυτοπεποίθηση και ο στοιχειώδης εγωισμός, στοιχεία απαραίτητα για να κερδίσει κάποιος σε ό,τι κι αν δοκιμαστεί. Μάλιστα σε κάποιο σημείο του αποσπάσματος τον βλέπουμε να παραδέχεται την πολυλογία ως προς τις επιδόσεις του, γεγονός που δείχνει ότι είναι περήφανος γι' αυτήν και για τη βελτίωση που έχει σημειώσει από τότε που ξεκίνησε. Ο εγωισμός του όμως δεν ξεπερνά τα λογικά όρια, δεν τον απομακρύνει από τον κοινωνικό του περίγυρο και δεν τον κάνει υπέρμετρα ανταγωνιστικό, εφόσον τον βλέπουμε να διατηρεί φιλικές σχέσεις και με τους συναθλητές του.

Ο ήρωας μας είναι επίσης ανταγωνιστικός και φιλόδοξος («Κι όταν βρέθηκα στην ίδια γραμμή... να με πετάξει στο τέρμα»). Μέχρι να ξεκινήσει ο αγώνας είχε άγχος και ανασφάλεια, όπως άλλωστε οποιοσδήποτε άνθρωπος όταν πρόκειται να διαγωνιστεί σε κάτι. Αυτά τα δυσάρεστα συναισθήματά του όμως εκλείπουν όταν τίθεται στη γραμμή εκκίνησης και αντικρίζει τους συναγωνιστές του. Τότε ξυπνά μέσα του ο εγωισμός, επανακτά τη χαμένη του αυτοπεποίθηση και στο μυαλό του υπάρχει μόνο η εικόνα να περνά πρώτος το τέρμα της διαδρομής.

Η τελική του νίκη δεν ενισχύει τον εγωισμό του και δεν τον κάνει εγωπαθή. Αντίθετα τον ωθεί σε προβληματισμό σχετικά με το μέλλον του ως αθλητή και τον κινητοποιεί ώστε να συνεχίσει την προσπάθεια να δικαιώσει τη φήμη του νικητή. Είναι προσγειωμένος και σκέφτεται ότι έκανε ένα καλό ξεκίνημα. Θεωρεί αυτή τη νίκη ως το έναυσμα για να συνεχίσει και να πετύχει τους ανώτερους στόχους του, που φτάνουν ακόμη και στο να οραματίζεται τη συμμετοχή του σε Ολυμπιακούς Αγώνες.

E. Τεχνική – τεχνοτροπία

i) Γλώσσα

Η γλώσσα που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας είναι η απλή δημοτική της καθημερινής μας ομιλίας.

ii) Ύφος

Το ύφος είναι λιτό και η συχνή παρουσία σχημάτων λόγου το κά-

νουν σε πολλά σημεία γλαφυρό, ιδίως όταν πρόκειται για την περιγραφή των σκέψεων και των συναισθημάτων του ήρωα. Ο μακροπερίοδος λόγος και τα ασύνδετα σχήματα κάνουν το ύφος του κειμένου παραστατικό και γοργό.

iii) Αφήγηση

Ως προς τον αφηγηματικό τρόπο έχουμε μίμηση - προσωπική αφήγηση, δηλαδή αφήγηση σε α' ενικό πρόσωπο. Με τον τρόπο αυτό παρατίθενται οι σκέψεις και τα συναισθήματα του ήρωα μπροστά στα γεγονότα της ζωής του. Η ομαλή αφήγηση, που παρουσιάζει με λεπτομέρεια τα γεγονότα και τις εσωτερικές αντιδράσεις του ήρωα σ' αυτές, και η ακρίβεια της περιγραφής, κάνουν το λόγο του Χάρη ιδιαίτερα παραστατικό και δημιουργούν αίσθημα συγκίνησης στον αναγνώστη.

iv) Σχήματα λόγου

Μεταφορές: «έτρεχα τώρα διαφορετικά», «Δοκίμαζα τα πόδια μου... με πιο αδύνατους», «μέτραγα τον εαυτό μου», «σε πρόωρους εγωισμούς», «που γέμιζαν τις κουβέντες μας», «διασταυρώνονταν με τους ενθουσιασμούς», «καταστάλαξε ο άλλος», «που με τις στάσεις... σε κάθε διαφωνία», «είχαν γίνει θέαμα με ξένους», «κράταγαν μια τάξη», «κι έδιναν... που με τρόμαξε», «στην ίδια γραμμή με τους άλλους», «αλλά και μιαν ευθύνη... να με πετάξει στο τέρμα», «την πρώτη θεατρική μου πράξη», «μου σφίξανε το χέρι», θέλαμε να δώσουμε την επισημότητα στη στιγμή», «στο μαρτύριο της προετοιμασίας».

Προσωποποιήσεις: «το τέρμα δεν ερχόταν κατά πάνω μου», «αλλά πήγαινα και το βρισκα εγώ», «η γλώσσα μου έτρεχε και κουραζόταν λιγότερο», έφτασε τ' απόγευμα», μ' έριξε ο κλήρος», «αλλά και μιαν ευθύνη... να με πετάξει στο τέρμα», «από τ' άλλο απόγευμα... πιο μακριά», «Δεν ξέχναγα όμως... πειθαρχημένη οργάνωσή του», «τους επισημότερους αγώνες... σοβαρότερους συναγωνισμούς». **Υπερβολές:** «ήξερα σπιθαμή με σπιθαμή», «μια ασυγκράτητη ορμή».

Παρομοιώσεις: «σαν ένα σώμα», «όπως οι μεγαλύτεροί μας», «όπως την προηγούμενη μέρα», «όπως πριν από τη νίκη».

Ασύνδετο σχήμα: «Δοκίμαζα τα πόδια μου... όπου καταστάλαξε ο άλλος», «Ήταν όμως περισσότερος ο κόσμος... με τρόμαξε», «Από τ' άλλο απόγευμα... από τα σύνορα της ηλικίας».

Εικόνες: Η εικόνα του γυμναστηρίου όπου προπονείται ο ήρωας μας, η εικόνα της προετοιμασίας και της συνεχούς βελτίωσης, η εικόνα της επιστροφής στο σπίτι, η εικόνα των συναθλητών του στον αγώνα, η εικόνα του κοινού που παρακολουθεί τον αγώνα, η εικόνα της νίκης, η εικόνα του χαιρετισμού των συναθλητών του.

ΣΤ. Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Πώς νιώθει ο νεαρός αθλητής κατά τη διάρκεια των προπονήσεων και πώς κατά την επίσημη ημέρα των αγώνων;

Ήδη μετά τους δύο πρώτους μήνες συνεχών και καθημερινών προπονήσεων, ο μικρός μαθητής έχει αρχίσει να νιώθει εξοικειωμένος με το περιβάλλον του γυμναστηρίου και τις απαιτήσεις του («Το γυμναστήριο και οι άνθρωποι του δεν μου ήταν πια άγνωστος τόπος»). Στη συνέχεια αισθάνεται σημαντικός όταν φοράει την αθλητική του αμφίσηη που δηλώνει την ιδιότητα του αθλητή («Είχα κι εγώ την άσπρη φανελίτσα μου και το γαλάζιο πανταλονάκι... συνηθισμένοι, ασήμαντοι»). Συνεχίζοντας τη δύσκολη προετοιμασία ο ήρωας αρχίζει σταδιακά να επισημαίνει τη διαρκή του βελτίωση («το τέρμα δεν ερχόταν κατά πάνω μου, αλλά πήγαινα και το 'βρισκα εγώ»), γεγονός που τον ενθαρρύνει. Η καλή του επίδοση σε αρκετές αναμετρήσεις τον είχαν κάνει πρόωρα εγωιστή. Υπήρχαν στιγμές μάλιστα που έπιανε τον εαυτό του να κομπάζει για τις καλές του επιδόσεις στις συζητήσεις με τους συναθλητές του («και μ' έσπρωχνε σε πρόωρους εγωισμούς... ήταν ατελείωτος»).

Τα συναισθήματα του ήρωα αλλάζουν αργότερα όταν φτάνει η επίσημη μέρα των αγώνων. Όταν έρχεται αντιμέτωπος με τους λιγοστούς αντιπάλους του και συνειδητοποιεί πλέον ότι το επίπεδο ανταγωνισμού είναι υψηλότερο από άλλες φορές, νιώθει δειλία. Επίσης, όταν αντικρίζει το κοινό που είχε έρθει για να παρακολουθήσει τους αγώνες και του είναι όλοι άγνωστοι, τότε αισθάνεται να τον καταβάλλει άγχος και ανησυχία. Όταν όμως φτάνει η στιγμή να πάρει τη θέση του στην εκκίνηση, όλα αυτά τα αρνητικά συναισθήματα αφήνονται κατά μέρος. Τώρα αισθάνεται ασυγκράτητη ορμή, αλλά και ευθύνη να φανεί αντάξιος των προσδοκιών όλων, μα κυρίως του εαυτού του και της προσπάθειάς του («Κι όταν βρέθηκα στην ίδια γραμμή... να με πετάξει στο τέρμα»).

2. Ποιο είναι το κέρδος του αθλητή από την ενασχόλησή του με τον αθλητισμό και από τη νίκη του στο συγκεκριμένο αγώνα;

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα παρακολουθούμε όλα τα οφέλη που αποκομίζει ο ήρωας μας από την ενασχόλησή του με τον κόσμο του αθλητισμού. Τον παρακολουθούμε να ωριμάζει σταδιακά χάρη στο ότι θέτει στόχους και καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια να τους πραγματοποιήσει. Η στοχοθεσία και η προσπάθεια για επίτευξη των στόχων αυτών είναι πρακτική που συνάδει με τις απαιτήσεις της μετέπειτα ζωής κάθε ανθρώπου. Επιπλέον τον βλέπουμε μέσω του αθλητισμού να έρχεται σε επαφή με άλλους συνομηλίκους του και να δημιουργεί φιλίες. Άρα λοιπόν ο αθλητισμός συμβάλλει και στην

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

κοινωνικοποίηση του ατόμου. Η επισημότητα της διοργάνωσης των αγώνων του γεννά το συναίσθημα της υπευθυνότητας και τον κάνει να αισθάνεται και ο ίδιος ότι μεγαλώνει πια και ότι παράλληλα μεγαλώνουν και οι απαιτήσεις του ιδίου αλλά και των άλλων απέναντί του. Κυρίως όμως αντιλαμβάνεται την αξία της προετοιμασίας για την επίτευξη ενός στόχου. Όταν πετυχαίνει κανείς το στόχο του, τότε συνειδητοποιεί ότι καμία δοκιμασία, όσο σκληρή κι αν είναι, δεν πήγε χαμένη. Εξάλλου, για να υλοποιηθεί οποιοσδήποτε στόχος χρειάζεται χρόνο, κόπο, υπομονή και επιμονή, αρετές που στοιχειοθετούν μια συγκροτημένη προσωπικότητα («Δεν ξέχναγα ότι η άσκηση και η επιτυχία στο χώρο εκείνο, που απ' την πρώτη στιγμή μας έδειξε την αυστηρή και πειθαρχημένη οργάνωσή του, ακολουθούσαν μια σκάλα που έπρεπε να την ανέβεις σκαλοπάτισκαλοπάτι»).

3. Συζητήστε τη σκηνή όπου οι ηττημένοι νέοι αθλητές συγχαίρουν το νικητή.

Στην τελευταία παράγραφο της δεύτερης ενότητας του αποσπάσματος παρακολουθούμε τη σκηνή όπου οι συναθλητές του ήρωα μας και ηττημένοι σπεύδουν να τον χαιρετίσουν και να του δώσουν συγχαρητήρια για τη νίκη του. Ασφαλώς τα συναισθήματά τους δεν είναι ευχάριστα. Είναι απογοητευμένοι, δυσαρεστημένοι και στενοχωρημένοι που δεν πέτυχαν τη νίκη. Μην ξεχνάμε ότι κάθε αθλητής τη νίκη έχει στόχο. Το μεγαλείο όμως του αθλητικού ιδεώδους αυτό ακριβώς ορίζει. Η αρνητική τους διάθεση δεν τους εμποδίζει να αναγνωρίζουν ότι κάποιος άλλος φάνηκε καλύτερος και αξιότερος και κέρδισε τη θέση του νικητή. Ένας αθλητής οφείλει να αναγνωρίζει την ανωτερότητα του άλλου και να την εκτιμά, όπως ακριβώς θα ήθελε και ο ίδιος, αν ήταν σε ανάλογη θέση. Η ευγενής άμιλλα, ο ειρηνικός συναγωνισμός, ο σεβασμός στους κανόνες και η επικράτηση του καλύτερου είναι μερικές από τις πρωταρχικές αξίες του αθλητισμού και κανείς δεν είναι σε θέση να τις παραβεί. Την εφαρμογή όλων αυτών των αξιών παρακολουθούμε στην εικόνα των ηττημένων που συγχαίρουν το νικητή.

Z. Πρόσθετες ερωτήσεις για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου

1. Σχολιάστε τη φράση: «Επειτα απ' όλα αυτά δεν μπορούσε να είμαστε πια μικροί».
2. Προσπαθήστε να σκιαγραφήσετε το χαρακτήρα του ήρωα, όπως αυτός παρουσιάζεται μέσα από το απόσπασμα.
3. Να κάνετε τις σωστές αντιστοιχίσεις:

A	B
Το τέρμα δεν ερχόταν κατά πάνω μου	παρομοίωση
Δοκίμαζα τα πόδια μου	ασύνδετο σχήμα
Ήξερα σπιθαμή με σπιθαμή τη μαύρη εκείνη γραμμή	προσωποποίηση
Οι μεγαλύτεροί μας, οι πραγματικοί αθλητές, οι δύο νικημένοι	μεταφορά
Σαν ένα σώμα	υπερβολή